

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ
І МОН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

День науки

**МІКРОКОЛЕКТИВИ
В МАКРОСЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ:
СТАН ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ**

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
XXX НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ СЕПШ

Харків
Народна українська академія
8 квітня 2023 р.

УДК 378.4-053.81=057.4
М59

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія».
Протокол № 8 від 27.03.2023 р.*

Редакційна колегія:

*К. В. Астахова, д-р іст. наук, проф.; В. І. Астахова, д-р іст. наук, проф.;
Н. П. Гога, канд. психол. наук, доц.; І. В. Змійова, канд. філол. наук, проф.;
Г. М. Зобова, спеціаліст вищої категорії, старший учитель; О. А. Іванова,
канд. екон. наук, доц.; К. Г. Михайльова, д-р соціол. наук, проф.;
О. В. Тарасова, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист;
З. І. Шилкунова, канд. пед. наук, спеціаліст вищої категорії, учитель-
методист; О. Л. Яременко, д-р екон. наук, проф.*

М59 Мікроколективи в макросередовищі сучасної загальноосвітньої школи: стан та шляхи формування: програма і матеріали XXX наук.-практ. конф., 8 квітня 2023 р. / Департамент науки і освіти Харківської обл. військ. адмін., Ін-т вищ. освіти НАПН України, Харк. акад. неперерв. освіти, Нар. укр. акад. ; [Редкол.: К. В. Астахова та ін.]. – Харків: Вид-во НУА, 2023. – 116 с. – (День науки).

Ювілейна XXX науково-практична конференція вчителів присвячена проблемам дослідження фізичного та психічного стану мікроколективів в макросередовищі сучасної школи в воєнні часи. Мікросередовище – це навчальне середовище, яке формується в межах конкретного класу, в якому учні взаємодіють між собою і вчителем, між собою і батьками, між собою, батьками і вчителем. Вчителі розглядають виклики сьогодення та впровадження певних інструментаріїв та методик, що забезпечують та підтримують взаємодію всіх суб'єктів навчального процесу.

У збірнику також порушуються питання необхідності самоосвіти педагога, підтримки ідей педагогіки партнерства, зміцнення культурно-освітнього середовища школи та можливість його використання в процесі розвитку особистості.

Матеріали містять питання впливу культурно-освітнього середовища навчального закладу на зниження стресу суб'єктів освітнього процесу під час війни.

УДК 378.4-053.81=057.4

© Народна українська академія, 2023

ОРГКОМІТЕТ

Астахова К. В. – голова, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р іст. наук, проф.;

Майборода Р. В. – голова Асоціації випускників Народної української академії;

Члени оргкомітету:

Астахова В. І. – радник ректора Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р іст. наук, проф.;

Зобова Г. М. – проректор з роботи Спеціалізованої економіко-правової школи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», спеціаліст вищої категорії, старший учитель;

Іванова О. А. – проректор з науково-дослідної роботи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. екон. наук, доц.;

Коллін С.-О. PhD, проф. корпоративного управління Вільного університету Сканії (Швеція);

Михайлова К. Г. – проректор з навчально-методичної роботи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», д-р соціол. наук, проф.;

Гога Н. П. – голова Асоціації молодих вчених, в.о. декана факультету «Референт-перекладач» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. психол. наук, доц.;

- Тарасова О. В.** – заступник директора з науково-методичної роботи Спеціалізованої економіко-правової школи Народної української академії, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист;
- Шилкунова З. І.** – завкафедри початкової освіти Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», канд. пед. наук, учитель-методист, учитель вищої категорії;
- Гранкіна Я. М.** – голова Студентського наукового товариства Народної української академії, студентка факультету «Бізнес-управління».

Регламент роботи

10 ⁰⁰	Пленарна сесія
11 ³⁰	Робота секцій
14 ³⁰	Перерва
14 ⁴⁵	Підбиття підсумків

РОБОТА СЕКЦІЙ

Секція І

Сучасна школа як місце формування мікроколективу: фактори впливу реальні та віртуальні

Керівники секції:

Снурніков І. С.

заступник директора Спеціалізованої економіко-
правової школи з навчально-виховної роботи,
учитель біології, спеціаліст І категорії

Бєльчікова Л. Я.

учитель зарубіжної літератури, спеціаліст вищої
категорії, учитель-методист

Литвин Н. І.

учитель української мови та літератури, спеціаліст
вищої категорії, учитель-методист

Секретар: **Колісниченко Ж. О.**

учитель фізичної культури, спеціаліст І категорії

ДОПОВІДІ

Бєльчікова Л. Я.

учитель зарубіжної
літератури, спеціаліст
вищої категорії,
учитель-методист

*Використання традиційних та
інноваційних методів
візуалізації під час
дистанційного навчання
як ефективна технологія
формування образного
мислення*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Бондар Т. І.

директор Чкаловського ліцею
Чугуївського району
Харківської області,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

Місія школи сучасності

Галака В. І.

учитель української мови
та літератури, спеціаліст
вищої категорії,
старший учитель

*Реальний і віртуальний світ
сучасного учня*

Гончаренко В. М.

учитель зарубіжної
літератури, спеціаліст
вищої категорії,
учитель-методист

*Що є основа навчального
процесу?*

Іванов В. Л.

здобувач другого
(магістерського) рівня
вищої освіти,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
учитель історії Харківської
спеціалізованої школи № 108

*Підготовка майбутніх
педагогів до реалізації ігрової
технології на уроках історії*

Колісниченко Ж. О.

учитель фізичної культури,
спеціаліст I категорії

*Мотивація до занять фізичною
культурою – як основа сучасної
освіти*

Лимаренко В. А.
учитель фізики
та математики,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Взаємодія вчителя й батьків
в умовах дистанційного
навчання*

Ніколаєва С. В.
учитель фізичної культури,
спеціаліст вищої категорії

*Викладання фізичної культури
в сучасній загальноосвітній
школі: стан та шляхи
формування*

Овчаренко К. В.
учитель економіки,
спеціаліст

*Взаємодія сучасної школи та
закладу вищої освіти для
створення конкурентоздатної
особистості*

Радченко І. В.
учитель математики,
спеціаліст вищої категорії

*Особливості навчання
математики в сучасних реаліях*

Снурніков І. С.
учитель біології,
спеціаліст I категорії

*Феномен «задньої партії»
у навчанні наживо та
дистанційно: шляхи залучення
в освітній процес*

Секція II
Формування мікросередовища початкової школи
в умовах трансформації макросередовища
навчального закладу

Керівники секції:

Шилкунова З. І.

канд. пед. наук, завкафедри початкової освіти,
учитель початкових класів, спеціаліст вищої
категорії, учитель-методист

Литовченко А. В.

учитель початкових класів, спеціаліст вищої
категорії, учитель-методист

Назаренко А. А.

учитель початкових класів, спеціаліст вищої
категорії, учитель-методист

Секретар: **Хвалюк І. І.**

заступник директора Спеціалізованої економіко-
правової школи з навчально-виховної роботи,
учитель початкових класів, спеціаліст вищої
категорії, учитель-методист

ДОПОВІДІ

Шилкунова З. І.

канд. пед. наук,
учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Культурно-освітнє середовище
«НУА» як фактор зниження
стресу суб'єктів освітнього
процесу під час війни*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Венгрин А. В.

учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії

*Передумови та шляхи
формування мікроколективів
в шкільному середовищі*

Литовченко А. В.
учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Комунікація в макросередовищі
сучасної школи*

Назаренко А. А.
учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Формування мікросередовища
початкової школи в сучасних
умовах*

Хвалюк І. І.
учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Школа і сім'я: новий формат
співпраці*

Секція III

Нові тенденції у викладанні іноземних мов у школі

Керівники секції:

Зобова Г. М.

директор Спеціалізованої економіко-правової
школи, викладач загальноакадемічної кафедри
іноземних мов

Тарасова О. В.

заступник директора Спеціалізованої економіко-
правової школи з науково-методичної роботи,
учитель англійської та німецької мов, спеціаліст
вищої категорії, учитель-методист

Батманова С. М.

учитель англійської мови, спеціаліст вищої
категорії

Секретар: **Пилипенко Л. О.**

учитель англійської мови, спеціаліст I категорії

ДОПОВІДІ

Батманова С. М.

учитель англійської мови,
спеціаліст вищої категорії

Зобова Г. М.

викладач загальноакадемічної
кафедри іноземних мов

*Співробітництво школи
й університету як фактор
реалізації наукового і творчого
потенціалу особистості*

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Агеєнко Л. М.

учитель англійської
та французької мов,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист
КЗ «НСЗШ №23»

*Критичне мислення як засіб для
розвитку особистості в умовах
сучасного світу*

Ануфрієва І. Л.

доцент, викладач
французької мови

*Інноваційні технології навчання
французькій мові
в макросередовищі сучасного
навчального закладу*

Тарасова О. В.

учитель англійської
та німецької мов,
спеціаліст вищої категорії,
учитель-методист

*Завдання вчителя іноземної
мови в умовах сьогодення:
майстерність працювати
онлайн*

Циганок О. І.

учитель англійської мови,
спеціаліст вищої категорії

*Формування комунікативних
навичок учнів на уроках
англійської мови в умовах
дистанційного навчання*

Секція І
Інноваційна складова української школи
в сучасних умовах

ДОПОВІДІ

Бєльчікова Л. Я.

**ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ
ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК
ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНОГО
МИСЛЕННЯ**

Краще один раз побачити,
ніж сто раз почути.

Прислів'я

Сьогодні немає жодного з освітян, який би так чи інакше не шукав відповіді на питання, як працювати в умовах дистанційного навчання, як долати труднощі, з якими ми зустрічаємось в умовах воєнного стану.

Як учитель словесності розумію, що головна задача – сприяти розвитку кожного учня, його індивідуальних здібностей та нахилів, а не тільки навчити дитину вільно володіти даром слова.

На якомусь педагогічному форумі почула фразу: «Учні вчать учителя вчити учнів». Спочатку вона здалась незрозумілою, потім парадоксальною, потім викликала бажання зрозуміти, про що вона. І я знайшла відповідь для себе: це про процес взаємовпливу та взаємозбагачення, який завжди визначав стосунки вчитель – учень. Але зараз, в умовах дистанційного навчання, цей процес набуває новий зміст.

В ми не можемо не зважати на ті фактори, які впливають на навчальний процес.

По-перше, сьогоднішні діти, за влучним виразом американського письменника Марка Пренскі, «цифрові туземці», тобто корінні жителі віку цифрових технологій, які навіть народжуються з гаджетами та зростають у новому інформаційному середовищі,

що створило нову культуру сприйняття інформації. Зростання інформаційних потоків, переважно у візуальній формі, різноманітність, фрагментарність та різнорідність інформації сформували у цих «цифрових туземців» мислення нового типу. Тому задача педагога – забезпечити сприйняття величезної кількості інформації, зробити так, щоб вона була якісно засвоєна учнями.

По-друге, за результатами сучасних досліджень, більшість наших учнів (80 %) сприймають, перш за все, зорову інформацію, і тільки одна п'ята – аудіали, кінестетики, дискрети – через тактильні відчуття або за допомогою цифр.

Як же в умовах дистанційного навчання, з урахуванням вищевказаних факторів, не тільки організувати спільну діяльність, але зробити її розвивальною, цікавою для всіх? Як зробити уроки яскравими, емоційними, такими, що запам'ятовуються

Розмірковуючи над тим, яким може бути сучасний ефективний урок, не можна не погодитись зі словами видатного педагога К.Д.Ушинського: «Якщо ви входите в клас, від якого важко домогтись слова, почніть показувати картинки, і клас заговорить, а головне, заговорить вільно».

«Золотим правилом» навчання називав принцип наочності Я.А. Коменський, розглядаючи його як компонент, який дозволяє за допомогою різних органів чуття отримати найповнішу і достовірну інформацію про той чи інший об'єкт чи явище, що сприймаються людиною [1].

Видатний психолог та філософ С.Л. Рубінштейн вважав, що «зір дає нам найбільш досконале, справжнє сприйняття предметів. Зорові відчуття найбільш віддиференційовані від ефективності, у них особливо сильний момент чуттєвого споглядання. Зорові сприйняття – найбільш «опредмеченные», об'єктивовані сприйняття людини. Саме тому вони мають дуже велике значення для пізнання та для практичної дії». Вважається, що без візуальних образів знання учнів стають беззмисовними і це призводить до формалізму у засвоєнні змісту навчання.

Звичайно, вибір прийомів візуалізації та доцільність їх використання залежать від багатьох факторів: теми уроку, змісту навчального матеріалу, ступеня готовності класу до сприйняття інформації.

В педагогічній практиці стали звичайними традиційні види візуалізації:

Рис. 1. Види візуалізації

Сьогодні на своїх уроках вчителі все частіше використовують інноваційні види зорової інформації:

Рис. 2. Види зорової інформації

Яку задачу виконують ці засоби та прийоми?

Вони допомагають:

- створити зорову модель вивчаемого матеріалу;
- ущільнити навчальну інформацію, великий її обсяг скомпонувати в невеличку блок-схему;
- структурувати навчальний матеріал та показати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами, зв'язати окреме в ціле;
- продемонструвати взаємозв'язки між текстом та графічним зображенням;

- активізувати різні канали сприйняття інформації;
- пробуджати емоційне ставлення до інформації.

Тобто, візуалізація навчального матеріалу відіграє важливу роль для активізації мислення учнів, дає можливість наочно, зримо викласти навчальний матеріал, структурувати та оформити його в візуальний образ, сприяє кращому його засвоєнню учнями, перетворенню великої кількості інформації в адекватні зорові образи. Впливаючи на емоційну сферу учнів, дозволяє актуалізувати наочно-дієве, образне, асоціативне та інші види мислення. Крім того, «картинки» доповнюють та розвивають слухове сприйняття, активізують різні види пам'яті – словесно-логічну, наочно-подібну, емоційну тощо.

Важливо розуміти: те, що учні пережили емоційно, стає «своїм», тобто справжнім знанням.

Важливо, звертаючись до зорових образів, не подавати їх у готовому вигляді. Вчитель повинен включати в роботу зі складання кластеру, колажу, схеми, таблиці чи інших видів візуалізації самих учнів, підтримувати їхню ініціативу, спрямовувати та коригувати її.

Слід зазначити, що зорова інформація може бути ефективною на будь-якому етапі уроку – при самостійній роботі, повторенні, закріпленні та узагальненні, вивченні нового матеріалу, при виконанні домашніх завдань.

Звичайно, кожен вибирає найбільш ефективні, з його точки зору, прийоми візуалізації.

При визначенні теми, мети, підсумків уроку доцільно використовувати прийом «Хмара слів» – набір ключових слів, словосполучень та речень, які написані різними розмірами шрифту та кольору. Важливість кожного ключового слова підкреслюється великим розміром шрифту чи іншим кольором. Для створення хмари слів можна звернутися до серверу Words Cloud.

Так виглядає в «хмарі слів» тема статті, де виділені розміром шрифту слова «використання», «традиційних», «візуалізації», причому акценти падають на слово «інноваційних», яке виділено іншим кольором і є ключовим.

«Хмара слів» може бути використана на уроці

- як один з видів роботи з текстом: складання питань, витяг корисної інформації; узагальнення змісту тексту;

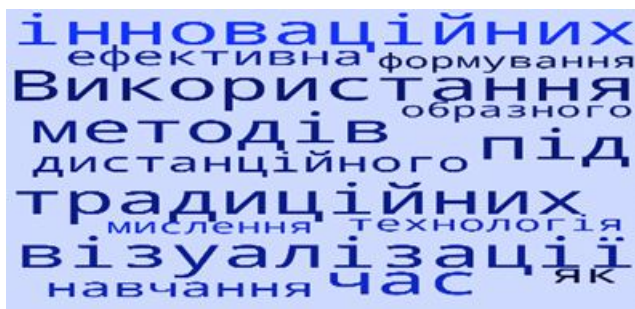

Рис. 3. «Хмара слів»

- для побудови асоціативних рядів;
- як результат обговорення тощо.

Один з сучасних видів візуалізації – створення та використання колажів і постерів. На уроках літератури доцільно звертатись до цього прийому при вивченні біографії письменників. Причому використовувати їх можна як перед знайомством з біографією, так і при закріпленні, тобто після того, як в презентації чи в підручнику ознайомились з біографічним матеріалом. Повторне звертання до цього виду візуалізації на тому ж уроці дає можливість зіставити припущення учнів з фактами біографії, про які вони дізнались. Цей прийом є ефективним, незважаючи на те, збіглися чи ні початкові «фантазії» та кінцевий результат. Також постери чи колажи можна демонструвати на наступному уроці при повторенні основних фактів біографії, при опитуванні учнів. Особливо ці види візуалізації допомагають учням, в яких погана пам'ять. Таке навчання з використанням колажів та постерів сприяє не тільки ефективному його засвоєнню, але й визиває бажання в учнів робити їх самостійно.

Крім того, підготовлені завдання з використанням різних засобів візуалізації дозволяють підтримувати активність класу, сприяють виникненню інтересу до предмету, а найголовніше – пробуджують бажання самим брати участь у їхньому створенні, бо використанням таких «картинок» учителем учні вже підготовлені до створення власних нарбок, які вони демонструють на уроках [2].

Так, після ознайомлення з оповіданням Джемса Олдріджа «Останній дюйм» учням 7 класу було рекомендовано створити

власний колаж з однакових фото та ілюстрацій до цього твору, запропонованих учителем, який допоміг би не тільки відтворити сюжет оповідання, але й виразити своє розуміння його основної ідеї. І як результат – багато дуже цікавих варіантів, які свідчили про те, що кожен учень не тільки проявив індивідуальність та самостійність, але й, і це найголовніше, своїм колажем підкреслив особисте відношення до цього твору та сприйняття його змісту і основної думки. Обговорення робіт учнів дало можливість глибше зануритись у текст, зв'язати його зміст з власним життєвим досвідом підлітків, зрозуміти, що це оповідання не тільки про те, що відбулось з хлопчиком та його батьком на острові, а в першу чергу про стосунки дітей та їх батьків, про проблеми, які виникають між ними, і про любов та взаєморозуміння, які так потрібні і дітям, і дорослим [3].

Таким чином, візуалізація – «старий добрий метод» – набуває сьогодні і нові риси, і новий зміст.

Але, звертаючись до тих традиційних та інноваційних прийомів, про які сьогодні йшла мова, не повинно все ж таки забувати, що література – це мистецтво слова. І перш за все саме наше слово повинно бути тою надихаючою силою, яка бере в полон душі наших учнів. А візуальна культура не витісняє текст, а подвоює його, створює образний паралелізм, образні аналогії та збіги. Тобто поруч з яскравим, надихаючим, барвистим, живим та виразним нашим словом паралельно можуть існувати не менш яскраві, барвисті, живі та виразні зорові образи.

Список бібліографічних посилань

1. Mon.gov.ua, (2016). *Нова українська школа* [online] Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 27 Oct. 2022].

2. Астахова, В. І. (2013). Академічна культура, як фундамент формування сучасного фахівця. *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.*, [online] 19, с. 21–38. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/126> [Accessed 23 Febr. 2023].

3. Гущина, Н.І. (2018). *Розвиток цифрової компетентності вчителів в умовах формальної та неформальної освіти*. Київ: Видавничий дім «Освіта», с. 21–24.

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Бондар Т. І.

МІСЯ ШКОЛИ СУЧАСНОСТІ

Освіта, яка не вчить жити успішно
в сучасному світі, не має ніякої успішності.

Р. Кіосакі

Школа в усі часи цінувалася народом і державою, була в центрі уваги. Ще великі мислителі вважали, що немає нічого важливішого в житті людини, ніж хліб і знання.

Одна із закономірностей педагогічного процесу у сучасній школі полягає у тому, що його ефективність визначається активною взаємодією його учасників, тобто вчителів та учнів. Так уже склалося, що зусилля науковців та керівництва навчальних закладів, в більшій мірі, зосереджені на проблемах активізації навчальної діяльності учнів. Набагато менше уваги приділяється організації роботи вчителя, його професійній активності. У той же час досвід переконує, що саме від рівня професійної майстерності педагога, його бажання працювати залежать результати навчально-виховної роботи в школі. На це неодноразово звертали увагу К.Д. Ушинський та В.О. Сухомлинський, переконані в тому, що у вихованні все має базуватися на особистості вихователя.

Педагогічний вплив об'єднує три педагогічні дії: навчати, керувати, спілкуватися. Однак у них є суттєві відмінності. Для ефективного навчання необхідно, щоб педагог перевершував учня у знаннях та досвіді. Для управління також потрібна перевага у посаді, розумі, авторитеті. У спілкуванні ж, навпаки, потрібна абсолютна рівність.

Педагогічний талант у цьому й полягає, що педагог вміє відчувати в учневі рівного собі душею і спілкуватися з ним на рівних. Якщо педагог у навчальному закладі не вміє керувати, то він пропав. Якщо він вміє тільки керувати, то пропали учні, оскільки керівництво є дієвим тільки тоді, коли спілкування є щирим. Де немає спілкування, там і керування школярем неможливе: вони «не чують» педагогів, не поважають – і тому педагогові залишається лише скаржитися на те, що йому дісталися «погані» учні.

Педагогічне спілкування має бути не тяжким боргом, а природним і навіть радісним процесом взаємодії. Критерієм успішності педагогічного дійства є високий авторитет педагога. Проявом та критерієм авторитетності педагога в учнів є їхня любов до нього, а це могутній позитивний фактор педагогічного процесу.

Педагогічний процес, насамперед, має нести духовно-моральний початок, що може бути реалізовано через особистість педагога. Духовна культура педагога – це глибоко особистісна культура вищих цінностей та смислів, це стрижень мислення та психологічно грамотної поведінки, вищий пласт культури спілкування. Тільки духовно розвинена особистість у всій глибині її моральної орієнтації на вищі людські цінності зможе здійснити концептуальні та методичні задуми сучасної педагогіки.

На жаль, з боку вчителів не робляться спроби назвати фактори, що залежать від самого педагога, які б вплинули на зміну ставлення щодо нього у суспільстві. До таких факторів насамперед можна було б віднести зацікавленість вчителів в отриманні високих результатів в освітній та інноваційній діяльності, їх професійну компетентність, необхідну для вирішення на практиці нових завдань, що стоять перед школою: забезпечення варіативності та індивідуалізації освітнього процесу, діяльнісної спрямованості освіти, професійного самовизначення учнів, проектної та пошуково-дослідної діяльності учнів.

Готовність професійної спільноти вчителів до внутрішніх змін пов'язані з розумінням запитів, які ставляться суспільством сьогодні до діяльності вчителя.

Вчити себе – девіз кожної особистості. Найбільш актуальним він залишається для педагога, оскільки внаслідок його наближеності до молодого покоління здійснюється його безперервний вплив на розвиток дитини. Самоосвіта педагога забезпечить підвищення педагогічної майстерності, а у результаті – безперервний саморозвиток особистості педагога та його вплив на розвиток особистості учня.

На розвиток та виховання особистості як учня, так і педагога, впливає те культурно-освітнє середовище, в якому вони знаходяться.

Сьогодні, напевно, можна стверджувати, що головним напрямом побудови та розвитку будь-якої освітньої установи є створення

умов для культурного розвитку педагогів та учнів, створення культурного середовища.

Проблема культурно-освітнього середовища та її вплив на розвиток особистості займає одне з центральних місць у системі проблем сучасної освіти. Сьогодні вчених приваблює проблема вивчення культурно-освітнього середовища школи та можливість його використання в процесі розвитку та становлення особистості.

Якщо порівняти культурне середовище школи з подібними поняттями, то у теорії освіти виховне середовище сприймається як компонент виховної системи, що забезпечує успішність розвитку та саморозвитку особистості дитини шляхом різноманітної діяльності, сприятливої атмосфери, тощо. (В.А. Караковський, Л.І. Новікова, М.І. Рожков, Н.Л. Селіванова, В.П. Сергєєва, В.П. Сизонов, Є.М. Степанов).

Виховне середовище освітньої установи визначає процес виховання школярів, але при цьому не враховуються умови для розвитку педагогічної культури вчителів та батьків учнів. Педагогічне середовище – це сфера творчого педагогічного спілкування (А.М. Анохін), педагогічного впливу (А.М. Анохін, Н.Ю. Посталюк та ін.). Педагогічне середовище розглядається як сфера професійного підвищення рівня розвитку вчителів. Однак за такого підходу не береться до уваги безпосередній процес виховання школярів.

Освітнє середовище школи націлене на забезпечення розвитку та саморозвитку учнів в урочний та позаурочний час, а також педагогів. Воно враховує чинник самоосвіти дітей, які не перебувають безпосередньо під впливом педагогів (наприклад, самостійні заняття у бібліотеці тощо.).

Однак не враховуються культурні явища та процеси: культурні цілі, завдання, цінності, зміст, функції, компоненти та способи освіти; результати (розвиток педагогічної культури вчителів та батьків, базової культури дитини); механізми включення дитини в культуру; особливості культурного (субкультурного) розвитку дитячих та підліткових спільностей та становлення особистісної культури дитини в умовах школи; якість організації та управління у сфері освіти.

У методологічному плані важливо оцінити роль педагогічної

підтримки та значущість педагогічної культури вчителів. Педагогічна підтримка – це найважливіший компонент середовища, орієнтований на надання допомоги та підтримки процесу розвитку та саморозвитку дитини та гуманізацію освіти в школі в цілому. Педагогічна підтримка – це система діяльності, що має свої цілі, структуру, принципи, методи надання допомоги дитині в середовищі школи.

Визначальним чинником розвитку культурного середовища є педагогічна культура вчителів. Педагогічна культура – специфічний прояв загальної культури у різноманітних педагогічних та освітніх процесах, зокрема у структурі педагогічного спілкування.

Система діяльності педагога, що базується на принципі педагогічної підтримки та знань ним заснованих типів субкультур та їх характеристик, створює культурне середовище для розвитку особистості, стимулює процес культурного самовизначення школярів, допомагає їм побачити та відчутти зону свого найближчого культурного розвитку, поглиблює самосвідомість, сприяє самореалізації потенціалу підлітка що впливає на процес розвитку культурного середовища школи.

У загальнофілософському сенсі культурне середовище – це сукупність матеріальних і духовних умов існування, формування та діяльності людини.

У формуванні освітнього середовища, а конкретніше – виховно-розвивального середовища школи, велике значення має вплив шкільного оточення, яке може бути як позитивним, так і негативним, відбиваючи сучасні тенденції розвитку суспільства. У цих умовах підвищується роль вчителя як суб'єкта, у діяльності якого реалізується вплив освітнього середовища на особистість школяра. Більш того, найчастіше саме вчитель формує ціннісні орієнтири та пріоритети своїх учнів, грає своєрідну стабілізуючу роль у становленні особистості дитини. Адже, прогидіючи соціальній моді, що постійно змінюється, вчить «розумному, вічному, доброму».

Які ж якості повинен мати сучасний учитель для успішної реалізації цього завдання? Сьогодні це питання не актуальне, а злободенне, і не тільки у нас, але в усьому світі. Так, на думку Д. Ньюмена, вчителю належить бути «пророком Істини», його має

відрізнати широта думки, «при якій лінії, які здаються паралельними, можуть раптом перетнутися». На думку К. Ясперса, вчитель має «за допомогою науки транслювати Істину». М. Вебер особливо виділяє таку якість вчителя, як інтелектуальна чесність. Вчитель повинен залишати можливість вільного розвитку думки. К. Манхейм ставить питання соціальної відповідальності учителя: «Освіта не може розглядатися як взаємний обмін між двома індивідами – учителем і учнем на рівні особистих відносин, а є частиною загального соціального процесу». Він вважає, що вчитель має давати своїм учням не «абстрактну освіту», а виховувати їх для «життя у сучасному суспільстві».

Вчитель ХХІ століття – це:

- гармонійно розвинена, внутрішньо багата особистість, яка прагне духовної, професійної, загальнокультурної та фізичної досконалості;

- вміє відбирати найбільш ефективні прийоми, способи та технології навчання та виховання для реалізації поставлених завдань;

- вміє організувати рефлексивну діяльність;

- володіє високим ступенем професійної компетентності, має постійно вдосконалювати свої знання та вміння, займатися самоосвітою, мати різнобічні інтереси.

Хто такий учитель? Професіонал, який володіє предметом та методикою його викладання? Безперечно. Але й цього замало. Психолог, який розуміє дитину, що поважає її внутрішній світ? Звичайно. Але цього недостатньо. Знати мало. Потрібно любити дітей, любити щиро, самовіддано, не через службовий обов'язок.

Вчитель за своєю професією – творець. Творець із великої літери, бо «створює» він людину. Якою буде ця людина, що після себе залишить – такий результат професійного шляху педагога.

Учительська професія – унікальна. Насамперед тому, що лише освіта й медицина – дві галузі людської діяльності, що охоплюють усіх громадян держави без винятку. А ще тому, що справжній Учитель – професія від Бога.

Оцінити школу неможливо жодними балами чи тестами. Ефективність її діяльності вимірюється радістю спілкування учня з педагогом, бажанням дитини залишитись у школі після

закінчення уроків, наповненістю шкільних коридорів у дні зустрічей випускників, настроєм, з яким учитель виходить з уроку, педради, кабінету директора. А ще тим, чи приводять батьки своїх дітей у «свою» школу і чи пам'ятають пенсіонерів у шкільному колективі...

Нехай девізом кожного з нас стануть слова Наполеона Бонапарта: «Я досягав успіху в усьому, за що брався, тому що я цього хотів. Я ніколи не вагався, і це дало мені перевагу».

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, В. І. (2013). Академічна культура, як фундамент формування сучасного фахівця. *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.*, [online] 19, с. 21–38. <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/126> [Accessed 23 Febr. 2023].

2. Белозерцев, Е. К. (2003). Нове культурне освітнє середовище: сутнісні характеристики. *Alma mater*, 9, с. 30–36.

3. Віаніс-Трофименко, К. Б. (2006). Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу. *Управління школою*, серп. (22–24), с. 54–55.

4. Кальченко, І. М. (2021). Школа педагогічної гармонії: нові стратегічні горизонти. *Директор школи*, черв. (12), с. 29–35.

Галака В. І.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Відомо, що Концепцією Нової української школи визначено складники сучасного освітнього середовища, яке має забезпечити необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків шляхом оновлення змісту освіти, формування ціннісних орієнтацій у житті дитини умотивованим педагогом. Також однією із провідних засад Нової української школи є втілення ідей педагогіки партнерства між учнем, учителем і батьками.

Вчителеві необхідно не тільки використовувати в роботі стандартні підходи, а й виявляти ініціативу та винахідливість із метою залучення кожної дитини до спільної діяльності [6, с. 12]. Дитина має почувати себе вільно та невимушено в освітньому

середовищі, висловлювати свої думки, не побоюючись можливої їхньої недоречності, толерантно та об'єктивно добирати аргументи на підтвердження власних висновків або на спростування думки товариша. Такі перетворення у свідомості та поведінці учня можливі тільки за умови перебування в спільноті, члени якої є одnodумцями та здатні підтримати один одного, тобто в колективі.

Колектив учнів Нової української школи це класна спільнота, члени якої об'єднані спільною метою та системою цінностей. Результатом злагодженої діяльності такої спільноти має стати сформованість однієї із ключових компетентностей Концепції роботи в команді. Відомо, що створення такої спільноти стає ефективнішим, якщо вчитель виконує роль фасилітатора, тобто людини, яка не намагається контролювати процес, а лише підтримує ефективний алгоритм перебігу становлення колективу [1].

Актуальним трендом ХХІ століття є технологізація суспільства та шкільної освіти. Щодня разом зі світом змінюються виклики й тенденції, одні речі губляться у минулому, а інші миттєво набувають актуальності. Щоб виховати покоління, здатне швидко адаптуватися до вимог сьогодення та опанувати сучасні спеціальності, освіта повинна користуватися новими інструментами, експериментувати з методами та підходами [5].

Мобільні додатки, онлайн-заняття та віртуальна реальність стали частиною повсякденного життя та докорінно змінюють процес навчання. Віртуальна реальність може допомогти вчителям та учнів:

- краще сприймати складну інформацію та отримувати нові навички;
- обробляти багато інформації та презентувати її в інтерактивній формі;
- демонструвати та застосувати теорію ще під час заняття;
- зрозуміти, як використовувати ці знання на практиці;
- заохочувати учнів до навчального процесу.

Роль інтернету в житті людини стає все більш значущою, частина життя проходить у віртуальному просторі – соціальні мережі, месенджери, сайти, ігри. Життя постійно розвивається, нові технології і досягнення значно спрощують спілкування і дають більше можливостей для отримання інформації

Використання цифрових технологій під час навчання – одна з найбільш важливих та стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дають можливість інтенсифікувати освітній процес, підвищити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою медіа та інтерактивних засобів педагогічним працівникам освіти значно легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи застосування «кейсів», дослідницько-пошукової роботи, проєктний метод, віртуальні екскурсії, ігри та ін. Внаслідок цього школярі набагато ефективніше засвоюють інформацію, перебуваючи в комфортному емоційному середовищі, не втрачають бажання навчатися, створювати нові знання та інновації [7].

Віртуальний та реальний світ життя людини зараз поляризується, буває і дисбаланс, спостерігається відхід від реальності, велике перебування в мережі «Інтернет». Роль його в житті людини залежить від певної особистості, вміння розподіляти тимчасові ресурси, робити потрібні акценти.

Плюси віртуальної реальності:

- доступ до величезної кількості інформації – віртуальні бібліотеки, наукові статті, доповіді, навчальні матеріали, тренінги. Дозволяє швидко знайти інформацію на будь-яку тему, допомагає в отриманні нових знань;

- спілкування з друзями, пошук нових знайомих – це дивно, коли через роки люди знаходять один одного в мережі (однокурсники, одногрупники, далекі родичі, друзі дитинства). Соцмережі і месенджери дають можливість спілкуватися людям, що знаходяться в різних точках земної кулі;

- обмін файлами, інформацією – наявність електронної пошти, віртуальних дисків значно спростили передачу інформації, листів, зараз протягом декількох секунд можна відправити листи, потрібні файли. Сучасний світ працює на високих швидкостях, а раніше пошта йшла місяцями в інші країни;

- віртуальний кінозал – любителі кінофільмів можуть знайти і завантажити будь-який фільм, ознайомитися з новинками, подивитися в онлайн – режимі, неймовірна база даних;

- спортивні огляди, трансляції – любителям спорту простіше відслідковувати статистику матчів, дивитися ігри в запису, завжди

можна тримати руку на пульсі. Телебачення не давало таких можливостей;

- новинки музики, відомі хіти – існують музичні сайти, портали, дозволяють стежити за появою нової музики, завантажувати треки, слухати улюблену музику онлайн [3].

Віртуальна реальність не змінює того факту, що викладання – прерогатива вчителів. Технології можуть тільки доповнити процес навчання, аж ніяк не замінити викладача повністю. У цифрову епоху сучасні діти мають безліч можливостей для розвитку та навчання. За допомогою новітніх технологій малеча може політати в космосі, подивитися на справжнього динозавра та провести хімічні досліди як справжній науковець. За допомогою віртуальної реальності учні можуть відвідати будь-яке місце, не виходячи з класу або дому. Йдеться не тільки про туристичні візитівки Парижа чи Лондона, але й про глибини океану, побудову атомів тощо [2].

Всім відомо, що лише певна частина учнів добре сприймає матеріал за допомогою читання чи прослуховування лекцій. Решта ж краще сприймає візуальну інформацію. Віртуальні технології дозволяють візуалізувати чимало складних речей – механізми, формули, плани тощо. Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури може відбуватися різними способами, це залежить від низки факторів: потреби конкретного уроку, рівня володіння різними програмами та наявністю сертифікованих програм у системі загальної середньої освіти.

Найефективнішу дію на людину здійснює та інформація, яка впливає на кілька органів чуття, вона засвоюється тим краще і міцніше, чим більше видів сприймання активізовано. Одним із способів розвитку пізнавальної активності учнів є використання мультимедійних технологій, які дають змогу підвищити активність і привернути увагу учнів до навчання. Мультимедіа дозволяє працювати з текстовою інформацією, графічним зображенням, звуком, анімаційною комп'ютерною графікою в єдиному комплексі. На моє переконання, на кожному уроці української мови та літератури з будь-якої теми, дані технології допомагають створити високий рівень особистої зацікавленості учнів за допомогою інформації, виведеної на екран, формування в них самоосвітніх навичок і вмінь, глибокого аналізу мовних процесів. При цьому

нові засоби навчання дозволяють органічно поєднувати інформаційно-комунікативні, особистісно-орієнтовані технології з методами творчої та пошукової діяльності.

Систематичне використання комп'ютера на уроці, зокрема систем презентацій, сприяє наступному:

- підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці;
- зростанню продуктивності уроку;
- реалізації міжпредметних зв'язків;
- уможливленню організації проектної діяльності учнів зі створення навчальних програм під керівництвом викладачів інформатики та української мови і літератури;
- логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів;
- покращенню взаємин «учень-викладач», особливо з учнями, «далекими» від мови та літератури, які, зазвичай, захоплюються інформатикою;
- зміні ставлення учнів до комп'ютера: вони починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності.

Кількість мультимедійної підтримки уроку може бути різною: від кількох хвилин до використання мультимедіа впродовж цілого уроку. Під час уроку з мультимедійною підтримкою істотно змінюється роль викладача, який виступає передусім організатором, координатором пізнавальної діяльності учнів.

На власному досвіді я переконалася, що за допомогою комп'ютерних технологій можна використовувати на уроці наочність вищого рівня – відеоматеріали, анімаційні фрагменти, інтерактивні моделі тощо, які дають змогу продемонструвати на уроці ті явища, які в реальному світі побачити неможливо. Інформаційні технології допомагають індивідуалізувати та диференціювати навчання.

Варто зазначити, що мережа «Інтернет» дає не тільки можливість для розвитку здібностей, покращення знань та розширення кола інтересів, але й містить у собі реальні загрози як для дорослих, так і для дітей. Нарівні з позитивними сторонами, соціальні мережі мають і негативні наслідки – це інтернет-залежність, економія або відсутність часу на живе спілкування. Соціальні мережі,

відсуваючи на другий план класичні інститути соціалізації – родину, школу, друзів, – займають усе більш домінуючу роль у процесі соціалізації особистості й здійснюють безпосередній вплив на її ціннісні орієнтації [2]. Мінуси інтернету в житті людей пов’язані в основному з психологічними залежностями і гіподинамією, люди менше спілкуються в реальному житті, падає здатність до комунікації. Важливо знайти баланс між віртуальним і реальним світом.

Отже, можна стверджувати, що при щирому бажанні навчатися та навчати можна опанувати величезні та широкі можливості, які нам пропонує віртуальний та цифровий світ.

Список бібліографічних посилань

1. Беляєв, С. Б., Кривенко, Ю. О. (2021). *Шляхи формування учнівського колективу в умовах Нової української школи* [online]. Available at: <http://surl.li/fawul> [Accessed 24 Febr. 2023].

2. Погалеви́ч, В. (2020). *Віртуальна реальність в освіті: нові можливості для навчання* [online]. Available at: <http://surl.li/fawzw> [Accessed 24 Febr. 2023].

3. Baby life (2020). *Віртуальний і реальний світ в житті сучасної людини* [online]. Available at: <http://surl.li/faxdq> [Accessed 24 Febr. 2023].

4. (2020). *Вплив соціальних мереж на формування особистості підлітків* [online]. Available at: <http://surl.li/dvlsxw> [Accessed 24 Febr. 2023].

5. Всеосвіта (2020). *Доповнена реальність як спосіб урізноманітнення освітнього процесу* [online]. Available at: <http://surl.li/faxed> [Accessed 23 Febr. 2023].

6. Бібік, Н. М. (ред.). (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. Київ: ТОВ «Видав. дім «Плеяди», 206 с.

7. Коберник, І., Звиняцьківська, З. (2020). *Організація дистанційного навчання в школі* [online]. Available at: <http://surl.li/ckqz> [Accessed 16 Febr. 2023].

Гончаренко В. М.

ЩО Є ОСНОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ?

Одна із світових релігій (релігія Бахаї) стверджує, що душа є ознака Бога в людині. А що таке молитва? Це діалог із Богом. Якщо ви не визнаєте походження людини від Бога, це не означає, що ви заперечуєте духовне в людині. Це не можливо, тому що вирішення будь-якої проблеми завжди потребує роботи розуму та роботи душі. Адже перше сприйняття будь-чого – це емоційне сприйняття. А потім – осмислення. Тобто включається мозок. Це аксіома.

Тому моя головна теза: діалог – це основа людського порозуміння, а тому це основа і навчально-виховного процесу. Діалог учителя і учня. Чим глибше та серйозніше цей діалог, тим більше шансів на успіх. Кожне молоде покоління, що іде в доросле життя, повинно мати базу, точку опору. І це не тільки фактичні знання. Це і світогляд, і мораль. Все це допоможе відстоювати свою позицію в діалозі з суспільством та часом. Від цього діалогу нікому не сховатися.

Діалогізм повинен розумітися як основа змісту освіти, тому що діалогічно побудовано навчання-це оптимальний засіб виховання креативно розвиненої та громадянські зрілої особистості.

Діалог на будь яку тему, починаючись з хвилини здивування або непорозуміння, передбачає спілкування різних суб'єктів. Культура ведення діалога починається з бажання знайти істину, а не лише задекларувати свою позицію. Сприяти формуванню “людини культури”, розвивати у дитини діалогічне мислення може:

- особливим чином вибудований кус літератури, адже в сучасній школі вчитель має можливість варіювати програму, вести факультативи, створювати авторські програми;
- сама структура уроку, яка включає учня в діалог з вчителем, автором, твором;
- історико-культурний коментар, адже автор завжди звертається до свого сучасника, маючи з ним спільні суспільно-політичні та моральні поняття.

Модератором діалогу має бути вчитель. Саме він нагадує учням вимоги до ведення діалогу. Найголовніше це:

- вміння чути співрозмовника;
- повага до іншої думки;
- позиція повинна бути аргументована.

Слухати – це не просто розуміти того хто має право вимовитися. Слухати – це вміння оцінювати, погоджуватися або не погоджуватися. Слухати – це емоційно реагувати, бути стриманим і тактовним.

Щодо другої позиції, то саме тут найчастіше виникають труднощі. Адже “повага” – це не погодження. Це означає, що співрозмовник розуміє, що інша думка має право на існування. І як-то кажуть, ще пройде час – і тоді буде зрозуміло, хто більше був правий. Ще Софокл у першому тисячолітті до н. е. декларував:

Не будь же однодумен: не считай,
 Что правда только в том что ты сказал.
 Кто лишь в себе высокий разум видит
 Иль чары слова, иль души величие-
 Тот часто вдруг оказывался пуст.

Саме ці слова із трагедії “Антігона” переконують нас сьогодні в тому, що тільки діалог, тобто порозуміння з опонентами – єдиний надійний шлях о пошуках істини.

Цією роботою маю намір ознайомити з деякими розробками за цією темою (діалог), які були тестовані в різних учбових колективах та аналізувались колегами.

Перш за все, вивчаючи твори далеких епох, ми повинні пам’ятати: діалог буде результативним тільки тоді, коли учні відчують, що цей досвід має значення і сьогодні. Тому вчитель формулює тему чи питання так, щоб максимально загострити увагу на актуальності проблеми. Наприклад, розпочинаючи аналіз трагедії В. Шекспіра “Гамлет”, доцільно запропонувати учням питання: “Чому Гамлет довго, до болю довго не може наважитися на помсту?” Відповідь на це питання з’єднає нас, людей XXI століття, з епохою Відродження, бо головне, що сприяє порозумінню наших сучасників з далеким минулим – це гуманізм.

В шкільній програмі є такі письменники, твори яких не можливо вивчати за межами діалогу. Наприклад, О. Уайльд – майстер дотепного діалогу. Його головний прийом – це парадоксальність. Тому з цим автором можна провести своєрідний діалог,

коментуючи його морально-естетичні позиції. Вчитель розробляє прийом “діалог із автором”. Для успішного проведення такої роботи треба заготовити картки, на кожній має бути цитата з роману Уайльда та питання. Ось як це може виглядати:

1. “Новий гедонізм – ось що потрібне нашому поколінню”
– Чи це так?
2. “Я не бажаю бути рабом своїх переживань”
– А ви?
3. “Молодість – єдине багатство, яке треба зберігати”
– Чи правий герой?
4. “Бути хорошим – означає жити в злагоді з самим собою”
– Це можливо?

Діалог “Схрещення тем”: учні самі складають питання, пропонують гіпотези, знаходять приклади, які пов’язують новий матеріал з будь-якою раніше вивченою темою.

У цьому напрямі найбільш продуктивною є робота з “відкритими задачами”. Вона (задача) повинна бути інтересною, зрозумілою та вирішуємою. Головні вимог при складанні задачі:

- достатність умови;
- наявність суперечності;
- коректність питання.

Зразки “відкритих задач”:

1. Перевтілення Грегора Замзи (Новела “Перевтілення”) не змінило його внутрішній світ та ставлення до близьких людей.

Але для батьків та сестри смерть Грегора не стало трагедією. Вони не сумують, не згадують його.

Що в навколишньому світі привело Грегора Замзу до трагедії самотності, до катастрофи.

2. Здійснення мрії А. Башмачнікова (“Шинель”) привело героя до передчасної смерті.

Здійснення мрії героя новели Акутагави “Бататова каша” привело його до повного спустошення, втрати інтересу до життя.

• Ваша думка. Чи потрібно людині мати заповітну мрію та намагатися втілити її в життя?

На етапі осмислення пропонується заповнити таблицю. Наприклад за романом “Очима клоуна”:

Ганс Шнір					
Правий		Помиляється		Прекрасний	
1.	Звинувачуючи рідних в смерті сестри.	1.	Він категоричен, а істина зникає у тих, хто дотримується крайнощів.	1.	Він обдарована, чесна, щира людина.
2.		2.		2.	

Глибоко вивчаючи тему, можна прийти до висновку, що одна і та ж проблема чи тема зустрічається у творах письменників різних країн та епох. Наприклад, тема “Маленької людини” детально розроблена у творах М. Гоголя Акутагави – Д. Кудзєє. Знайшли спільну тему А. Чехов та Б. Шоу (“Три сестри” та “Дім, де розбиваються серця”). Такий “діалог культур” збагачує людство, зближуючи нації та допомагаючи вирішувати складні соціальні та філософські проблеми. У 1890 році з’явився роман Кнута Гамсуна “Голод” як відповідь на роман Ф. Достоевського “Злочин і кара”.

Герой роману “Злочин і кара” опинився у безвихідному стані. Соціальне лихо, з яким Раскольников стикається на кожному кроці, тільки посилює це відчуття. Таким чином, бунт Раскольникова можна розглядати як несприйняття сформованого світопорядку. Герой роману К. Гамсуна теж у тяжкому становищі. Він також не погоджується с приреченістю. Але алгоритм його рішень та дій принципово відрізняється від планів Раскольникова. Герой Гамсуна не посягає на існуючий порядок. Він наполегливо шукає вихід, звертаючись перш за все до Бога. Іntenціональність релігійна спрямовує і думки і дії героя. Характерно, що не один із цих героїв не пов’язує своїх мрій з іншими людьми. Це не випадковість. І Достоевський, і Гамсун прийшли до розуміння того, що людина в світі самотня. Це і дає право на вчинок, на суб’єктивне розуміння та вирішення. Трагедія Раскольникова полягає в тому, що він знаходиться в тяжкому стані душевного роз’єднання. Герой Гамсуна внутрішнє менш рефлексуюча натура, яка цілеспрямовано шукає тієї миті, котра зможе відновити його зв’язок із людьми та допоможе знайти своє місце в Божому світі, Характерно, що

кожен із героїв, переживши екстраординарні випробовування, все ж таки прийде до просвітлення та знайде дорогу до майбутнього.

Аналіз цих романів дає учням змогу зрозуміти, що вирішення складних питань потребує серйозного діалогу з собою та з Богом. Заявлений аналіз допоможе знайти гармонійні та гуманні рішення, зорієнтує на усвідомлення нерозривності людини із світом та Божою іскрою в кожному із нас.

Підсумовуючи, треба відзначити, що читаючи книгу, ми розпочинаємо діалог з іншою епохою, з іншою культурою. Ми ставимо нові питання чужій культурі. Такі питання, яка вона собі не ставила. І вона відповідає нам. Без своїх питань неможливо зрозуміти іншого і чужого. Така діалогічна зустріч збагачує і людину, і ціле покоління, і людство взагалі.

В пошуках нового легко відійти від традиційного, перевіреного досвідом. Справа в тому, що нові прийоми роботи можливі, якщо учень достатньо готовий до них. На етапі підготовки до навчання з використанням новітніх методик не обійтися без традиційних прийомів, форм, засобів. Система навчання передбачає формування особистості досвідченої та уміло використовуваної знання. Таким чином, повинні бути універсальні “вічні” прийоми навчання, котрі необхідні для розвитку креативного мислення, як фундамент для будинку.

Список бібліографічних посилань

1. Васьківська, О. Є. (2013). *Навчання діалогічного мовлення* [online]. Available at: https://lib.iitta.gov.ua/715050/1/VOE_2013_DTIP.pdf [Accessed 11 Mar. 2023].

2. Лимар, Л. (2008). Навчання діалогічного мовлення при викладанні англійської мови в медичному вищому навчальному закладі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* [online] с. 158-63. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3981/Lymar.pdf?sequence=1> [Accessed 11 Mar. 2023].

3. Фоміна, І. Л. (2015). *Методичні рекомендації до розвитку діалогового мовлення іноземних студентів при вивченні навчальної дисципліни «Українська мова» (II рівень навчання)* [online]. Одеса: ПНПУ, 65 с. Available at: <http://surl.li/fnmsy> [Accessed 11 Mar. 2023].

Іванов В. Л.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Для чого в сучасному процесі освіти педагоги застосовують різноманітні ігрові технології? Що це дає учням і як ігри впливають на засвоєння навчального матеріалу?

Сьогодні сучасні діти потребують особливого навчання, ніж це було ще кілька років тому. Стандартні уроки не викликають у школярів інтерес до засвоєння знань і вони нудьгують, позіхають і чекають, коли урок вже закінчиться. А щоб учні по-справжньому почали вчитися, а не просто відсиджували урок, їх треба зацікавити. Тому сьогоднішня вимагає іншого підходу до проведення уроків і підштовхує педагогів шукати нові форми, які б змогли не тільки зацікавити дітей, але розвивати їх інтелектуальний та творчий потенціал.

В таких умовах освіта повинна бути спрямована на формування сильної особистості, здатної жити і працювати в світі, що постійно змінюється. Особливе місце у школі займають такі форми занять, які створюють активну участь кожного учня і разом з цим підвищують навчальну діяльність.

Тому нестандартні форми навчання – це те, що потрібно новому поколінню, адже це крок уперед в сучасній освіті. Якщо змінюються діти, то повинен змінюватися і підхід до всього, що стосується їх розвитку та навчання.

Чому саме із усіх методів та прийомів, які можна впровадити в освіту, перевага надається саме ігровим технологіям? Тому що гра займає головне місце у житті дітей і супроводжує її на протязі усього життя. За допомогою гри вони пізнають світ та навчаються життю. В процесі гри дитина віддає всю свою увагу, енергію, витримку, уявлення та весь свій набутий досвід. У грі проявляються індивідуальні особливості, нахили, здібності та можливості дітей. А головне те, що гра дає радість дітям та задоволення, вона об'єднує та допомагає вступати у спілкування з іншими без зайвих зусиль.

Мета роботи: підвищення мотивації учнів під час уроків історії із застосуванням ігрових технологій у вивченні.

Щоб досягти мети було поставлено завдання:

- 1) дозволити у захоплюючій формі запам'ятати складні для засвоєння терміни, назви, імена;
- 2) розвивати гнучкість мислення, оперативність пам'яті, узагальнювати знання учнів;
- 3) дозволити здійснити зв'язок часів – минулої та справжньої епохи;
- 4) розвивати логічне мислення;
- 5) розвивати історичну уяву, сприяти творчому застосуванню отриманих знань та набутих умінь.

Ігрові форми навчання дозволяють використовувати всі рівні набутих знань: від відтворювальної діяльності до творчо-пошукової. Ігри занурюють гравців у творчий і цікавий процес діяльності, де дитина не звертає увагу на час і не помічає нічого навколо себе і повністю зосереджується на занятті. Тому гра – це потужний стимул навчання і сильна мотивація до знань. Це подолання пасивності учнів, бо вона мотивує їх до самостійних пошуків відповідей та рішень. Адже навчитися чогось можна лише на практиці, навіть через помилки. Якщо раніше учні на уроках просто слухали вчителя, писали та іноді відповідали на його питання, то зараз учні не просто слухають, а самостійно включаються в навчальний процес через гру і таким чином шукають відповіді на задані питання. Це в корні змінює підхід до навчальної діяльності і полегшує процес засвоєння знань, адже робить будь-який навчальний матеріал захоплюючим і створює радісний робочий настрій і добрий емоційний фон. А це саме головне на уроках, щоб учні засвоїли матеріал легко без зусиль.

Навіть видатний педагог В. О. Сухомлинський говорив: «Навчайте граючись, а граючись навчайте». Бо він теж в свій час помітив, що саме гра виховує, навчає та розвиває і тому впроваджував гру у свій навчальний процес. У грі можна залучити кожного до активної роботи, навіть найпасивніших, бо вона здатна любую найсухішу інформацію оживити і зробити цікавою.

Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються. Ігрові методи можна включати як на початку уроку так і в кінці, все залежить від теми та виду уроку. Головне, щоб учні ставили перед собою мету: я прийшов чогось навчитись, а наприкінці уроку знали чого саме сьогодні вони навчилися.

На таких уроках складається особлива атмосфера, де панує творчість та вільний вибір. Також розвивається вміння працювати у групі, а це особливо важливе для сором'язливих і нерішучих учнів.

На уроках з історії впровадження ігрових технологій дуже важливе, тому що для п'ятикласників цей предмет важкий і здається не цікавим. А використання дидактичних ігор допомагає вирішувати такі завдання:

- розвиток пізнавального інтересу до історії;
- глибоке засвоєння матеріалу навіть для слабо успішних учнів;
- створення умов для самовираження особистості;
- різноманітність навчальної діяльності;
- підвищення творчого потенціалу учнів;
- розвиток навичок комунікації, почуття колективізму.

На початковому етапі учні ще не володіють навичками аналізу тексту, їм складно і багато чого не зрозуміло, тому їх треба зацікавити, щоб учні полюбили історію і зацікавились нею. А як можна зробити новий предмет цікавим? Тільки через гру. Можна використовувати кросфорди і ребуси, лото і вікторини, різні дидактичні ігри та квести тощо. Ігри поділяються на: ігри за правилами, рольові ігри та комплексні. Вони бувають індивідуальні, групові, діалогові та масові. Їх використовують на різних етапах навчання – для вивчення нового матеріалу, для закріплення та для перевірки знань, а також повторно-узагальнюючі підсумкові уроки, олімпіади, позакласні заходи.

В процесі підготовки та в ході самої гри поглиблюються історичні знання учнів, розширюється коло джерел розуміння історії, Здобуті знання стають особисто-значущими, емоційно-збарвленними, оскільки учні побували в ролі учасника подій минулого. Ігрова форма роботи створює певний настрій, який загострює розумову діяльність учнів. Створюється атмосфера розкутості, свободи мислення, думки учня та вчителя стають рівнозначними, оскільки сам учитель опиняється у ролі глядача.

Колективна робота допомагає виробити почуття взаємодопомоги, підтримки, краще пізнати один одного, виявити лідерів у колективі. Колективна робота дозволяє навчити діловому спілкуванню, дати досвід публічних виступів. Рольова гра дає можливість відзначитися учню, який не має хороших знань,

подолати свій внутрішній страх зауважень вчителя та товаришів по класу.

Для вчителя такі форми роботи дають змогу накопичити значний матеріал для наступних уроків.

Педагоги успішно використовують такі ігрові прийоми, як ігри-подорожі: «Машина часу», «Уяви себе...», «Городяни та їх спосіб життя», «Интерв'ю», «Хрестові походи», тощо. Для вивчення нового матеріалу підійдуть кросфорди, ребуси, ігри «Оживи картину», «Оживи героя», «Експурсія». Закріпити знання допоможуть ігри: «Логічні ланцюжки», «Склади пазл», «Головоломки». При роботі з картою застосовуються ігри «Німа карта», або «Історичний крос». А такі ігри як «Так чи ні», «Хто зайвий», «Продовж речення», різні вікторини та філворди можна використовувати для перевірки набутих знань.

Правила проведення гри мають містити в собі навчальний елемент та послідовність дій учасників ігрового процесу, при цьому важливим моментом є високий рівень дисципліни під час проведення таких уроків. Захопившись грою, учні не помічають, що навчаються розуму, витримки, самостійності. Гра стає напруженою працею і через зусилля веде до задоволення.

Але найголовніше у впровадженні ігрових технологій – це творчість самого педагога, адже такий учитель постійно перебуває у пошуку нових форм навчання. Ігрові технології дозволяють зробити урок незвичайним та захоплюючим і їх використання дає хороші результати. Учні починають цікавитись предметом, тому що гра мотивує, стимулює та активізує пізнавальні процеси школярів – увагу, мислення, запам'ятовування, уяву. Помітно підвищується успішність з предмету, відповіді стають глибшими, продуманими, майже завжди висловлюється особиста думка учня. Змінюється мікроклімат на уроці, з'являється порозуміння. Підвищується інтерес до історії. Тільки творчо працюючий вчитель може добитися хороших знань у учнів зі свого предмета, зацікавити ним і полюбити його.

Список бібліографічних посилань

1. Таланчук П.М. (2000). Наскрізне навчання і виховання – ключ до ефективності освітньої системи. *Університет «Україна»*, №4, с.2

2. Яковенко Г.Г. (2017). Методика навчання історії, ред. В: *ХНАДУ*. Харків, с. 324

Колісниченко Ж. О.

МОТИВАЦІЯ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ – ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Якщо людина у фізичній культурі та спорті прагне до чогось усім серцем, вона обов'язково досягне того, чого захоче, навіть якщо це здається неможливим.

Брюс Лі

Інтерес до фізичної культури – це інтегральний результат складних процесів мотиваційної сфери школярів. Виявляє чи не виявляє учень його до занять фізичною культурою – залежить від багатьох змінних у його мотивації. До таких змінних належать:

- сенс занять фізичними вправами та виконання гігієнічних вимог для конкретного учня;
- мотиви занять;
- його вміння ставити та реалізовувати цілі;
- емоційність вправ.

Інтерес визначають також умови занять фізичною культурою, характер взаємовідносин учня з учителем, з товаришами, з класом у процесі цих занять; ставлення до занять фізичною культурою батьків, вчителів інших предметів, класних керівників [1, с. 93].

Сенс занять фізичною культурою і спортом тісно пов'язаний з особистісним значенням таких занять для кожного учня. На його основі кожна дитина вибирає мотиви занять: навчально-пізнавальні, процесуальні (подобається займатися), результативні, оціночні, соціально-значущі мотиви (бути здоровим, готовим до праці, до дорослого життя), або мотиви уникнення неприємностей.

У процесі реалізації обраних мотивів школяр ставить за мету проміжні результати по дорозі до реалізації. Весь процес занять супроводжується емоційно – психічними станами, викликаними виконанням вправ, поясненням, їх показом, інвентарем, обладнанням, умовами, характером взаємовідносин між учнями, або між учителем та учнями. Емоції виникають також і при усвідом-

ленні самим учнем характеру мотивів, цілей та суб'єктивної можливості їх реалізації [1, с. 132].

Мотиваційна сфера учнів дуже складна та багатогранна. Однак мотивація занять фізичною культурою виховувалась і виховується завжди, на будь-якому уроці, але ефект при цьому у становленні інтересу виходить все-таки незначний: лише одиниці із сотень школярів займаються фізичною культурою самостійно. Чому ж тоді це так відбувається?

Справа в тому, що мотивація, щодо школяра, є внутрішня та зовнішня. Інтерес виникає лише з урахуванням внутрішньої мотивації. Саме вона дозволяє, як це не парадоксально, переносити великі фізичні та нервово – емоційні напруження з зацікавленням, за бажанням самого школяра. У нього виникає “відчуття потоку”, як говорять у зарубіжній психології. У цьому випадку учень виконує завдання та вправи захоплено, ніби підштовхується силою якогось невидимого потоку. Так почуваються і поведуться дуже часто першокласники в емоційних та сюжетно-рольових рухових іграх. До таких ігор вони мають природну, так звану вроджену внутрішню мотивацію.

Однак, у зв'язку з соціально-педагогічними завданнями, факторами та умовами, а також у зв'язку з розвитком особистості самого школяра, для формування та розвитку інтересу до фізичної культури одночасною та, безумовно, необхідною стає зовнішня мотивація у вигляді різних засобів, методів, вимог, нормативів, змагань, методичних прийомів тощо. При цьому внутрішня мотивація виникає лише тоді, коли зовнішня мотивація (завдання, вправи, нормативи, вимоги тощо) відповідає можливостям дитини, коли вона відчуває задоволення від процесу занять і коли у неї виникає натхнення при виконанні цих зовнішніх вимог [2, с. 71].

На жаль, на практиці це виконується далеко не завжди. Так, наприклад, норматив на «12» балів відповідає можливостям лише небагатьох дітей. При цьому внутрішня мотивація не виникає не тільки у фізично слабких, а й у фізично сильних учнів, для яких цей дванадцятибальний норматив є надто легким. Якщо у слабких виникають емоції тривожності, невпевненості у собі, то у сильних – емоції нудьги та байдужості. Натхнення, “відчуття потоку” немає ні в тих, ні в інших. В результаті інтерес до занять не тільки не формується, а й “гаситься”. У сприятливіших умовах перебуває

лише незначна кількість середніх за підготовленістю учнів, оскільки внутрішня мотивація формується лише тоді, коли “треба” відповідає “можу”.

Педагоги – новатори вже давно наполягають на оцінках зрушень у результатах, а не на абсолютних показниках учнів. І нам треба йти цим гуманістичним шляхом. Нехай представники інших шкільних предметів гадають, сумніваються. Але для нас, педагогів фізичного виховання, причин для сумнівів бути не може. Адже фізична культура – найгуманітарніший предмет. Для нас само собою важливий не високий показник, а процес систематичних занять – задля досягнення прогресуючого, доступного, індивідуального результату. Це дуже важливо враховувати, особливо під час виховання результативних мотивів у школярів [2, с. 138].

Виховуючи оцінювальні мотиви, при існуючій системі оцінювання, слід якомога ширше використовувати для становлення внутрішньої мотивації так званий прийом відстроченої оцінки. Педагог старанному учневі може відразу оцінку в балах не поставити, а просто схвалити його (надихнути) оцінним судженням, тобто дати можливість школяру досягти бажаного для нього результату.

На жаль, у значної частини вчителів існує думка, що чим сильніше замотивований школяр відмінкою, тим краще. Але й у цьому разі діє той самий механізм стримування інтересу зовнішньою мотивацією, коли вона при завищених чи занижених вимогах не сприяє становленню внутрішньої помітної мотивації. І такому негативному впливу оціночним мотивом нині піддається, знову ж таки, значна кількість учнів (усі сильні і слабкі) [3, с. 179].

Педагог повинен тонко відчувати межу між внутрішньою та зовнішньою мотивацією, також і при вихованні мотивів благополуччя: прагнення отримати похвалу, схвалення вчителя, батьків, товаришів, однокласників. Схвалення та похвала повинні застосовуватися тут дуже обережно. Американський психолог Едвард Деці першим експериментально показав такий парадоксальний психологічний механізм. Дітям експериментальних груп платили гроші за заняття, які спочатку цікавили їх самі собою. Виявилося, що ці діти втрачали інтерес до занять значно швидше, ніж випробувані – яким взагалі нічого не платили. Цей феномен в подальшому був названий “знижуючим ефектом зовнішньої мотивації” [3, с. 251].

Як же визначити тоді, яким є той чи інший мотив: зовнішнім чи внутрішнім? Виявляється, дуже просто. Якщо школяру надається свобода дій, і він кидає заняття, це означає, що він мотивувався зовнішнім мотивом.

При вихованні процесуальних мотивів, безумовно, необхідно створювати такі умови для зайнять фізичною культурою, що максимально задовольнять школярів (різноманітний інвентар, обладнання, температурні, естетичні, гігієнічні умови тощо). І в той же час вихованців потрібно готувати до життя, до реальних умов та можливостей, що є в нашому суспільстві для занять фізичною культурою. А ці умови у нас вкрай несприятливі (мізерна кількість басейнів, спортзалів, критих споруд тощо). Тому школярів необхідно привчати займатися на свіжому повітрі. Проте, надмірне посилення чи ускладнення умов занять неприпустимо з погляду формування внутрішньої мотивації. Слідування ж з приводу забаганок школярів недоцільне через безперспективність таких інтересів і звичок надалі, у звичайному житті. Адже школа має готувати своїх вихованців, передусім, до реального життя. Тому і тут потрібна “золота середина”: “треба” має відповідати “можу” [4, с. 65].

Можна, звісно, поставити запитання: чи потрібна тоді взагалі зовнішня мотивація при формуванні інтересу до фізичної культури? Відповідь при цьому має бути впевненою: так, вона необхідна. Бо будь-яка діяльність, як і життя людини взагалі, не може складатися тільки з одних успіхів або лише з одних невдач, тільки з суцільних радощів або лише з одних прикростей. Все має бути збалансовано.

Мотивація до занять фізичною культурою повинна мати багаторівневий характер: від далеких перспектив у фізичному вдосконаленні – до найближчих цілей, завдань, мотивів, доступних для реалізації у даний момент і період. Адже саме задоволення процесом занять та натхнення успіхом викликають внутрішні мотиви (цікавість до занять). Якщо таких не буде, зовнішні мотиви не будуть школярем взагалі обрані, тобто за першої ж можливості вони будуть їм відкинуті [5, с. 107].

Підсумовуючи усе вище викладене, можна зробити такий висновок: виховання зовнішньою мотивацією, що виходить від учителя, тільки тоді досягає мети формування крихт інтересу, коли його вимоги відповідають індивідуальним можливостям учня,

тобто є оптимальними для нього (не дуже важкими і не дуже легкими). Тільки у цьому випадку включається механізм внутрішньої мотивації, а також визначальний інтерес до занять фізичною культурою.

Список бібліографічних посилань

1. Марцінковський, І. Б. (2018). *Педагогічні умови виховання основ самоорганізації особистості під час уроку фізкультури*. Миколаїв: НУК, 352 с.

2. Яковлів, В. Л. (2016). *Вікова динаміка мотиваційних пріоритетів школярів до занять фізичною культурою та спортом*. Вінниця: Нілан-ЛТД, 271 с.

3. Юрчук, С. М. (2018). *Критичні періоди розвитку статичної та динамічної рівноваги у школярів 1-11-х класів*. Чернівці: Технодрук, 407 с.

4. Грибан, Г. П. (2015). *Про взаємини понять «стимул» та «мотив»*. Житомир: Рута, 99 с.

5. Береговий, В. Г. (2019). *Нові вектори модернізації систем масового фізичного виховання дітей та підлітків у загально-освітній школі*. Чернігів: Десна.

Лимаренко В. А.

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ Й БАТЬКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ситуація, яка відбувається в Україні, змусила кардинально змінити освітній процес. Дистанційне навчання – це спосіб організації процесу навчання, заснований на використанні інформаційних та телекомунікаційних технологій, що дозволяє здійснювати навчання на відстані без посереднього контакту між викладачами та учнями.

Метою дистанційного навчання під час воєнного стану є не лише засвоєння нових знань учнями, а й психологічна підтримка дітей. Задача педагога відволікати учнів від актуальних проблем, підбадьорювати та підтримувати їх.

Під час навчання в учнів здійснюється розвиток пізнавальних процесів. У цей час зростає навантаження і на батьків.

Сім'я є основним соціальним середовищем для дитини. За допомогою своєї родини дитина задовольняє потреби в любові, захищеності, підтримці, спілкуванні тощо. Батькам потрібно координувати домашнє навчання, надавати підтримку своїй дитині в процесі навчання. Учитель повинен організовувати взаємодію з батьками учнів, щоб зробити їх союзниками в навчальному процесі.

Деякі батьки вважають за краще інформацію про успіхи дитини отримувати через електронний щоденник, інші – за допомогою телефонного спілкування або електронною поштою. Важливо визначити більш корисний і зручний канал комунікації, щоб не втратити контакт з батьками.

Учителю треба бути доброзичливим та інформативним, коли мова йде про прохання батьків. Спілкування має бути регулярним і послідовним, взаємовідносини довірливими. Це дозволить зацікавити батьків результатами навчання дитини, бути активними учасниками навчального процесу.

У період дистанційного навчання потрібно провести з батьками віртуальні батьківські збори, на яких нагадати їм, що саме вони за даних обставин забезпечують безпеку дитини. Також необхідно надати рекомендації з використання Інтернету, надати поради про режим дня дитини, час роботи з гаджетами. Спільна й злагоджена робота між учителем та батьками має особливу цінність.

Масове дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу. Більшість педагогів у короткі терміни успішно освоїли різноманітні інтернет-платформи.

Більшість батьків стали справжніми союзниками педагогів в ефективній реалізації домашнього навчання. Але при цьому утворилися деякі проблеми, такі, як: низька комп'ютерна грамотність та технічна оснащеність родини.

Допомога батькам на сучасному етапі спрямована на оптимізацію впливу батьків на свою дитину завдяки підвищенню педагогічної культури.

Партнерство педагога, учня та його сім'ї є ключовим компонентом концепції Нової української школи.

Деякі наукові джерела дозволили розглянути найбільш поширені засоби взаємодії з родиною учнів при реалізації онлайн навчан-

ня [1; 6; 8]. Системи мобільного дистанційного навчання й соціальні мережі в дистанційній освіті розглянуто багатьма науковцями [4; 7].

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що метою взаємодії школи та родини в умовах дистанційної освіти є інтеграція батьків в освітній процес шляхом їх залучення до організації навчання, педагогічного супроводу дитини в процесі виховання.

Опрацювавши наукові джерела, можна виділити деякі етапи взаємодії школи й сім'ї в умовах дистанційної освіти [2; 3; 5].

На першому етапі потрібно почати з вивчення сформованості готовності батьків здійснювати супровід своїх дітей при онлайн навчанні. Це можна зробити за допомогою деяких діагностичних методів: анкетування, бесіда, дискусія тощо [5].

На другому етапі проаналізувати ситуацію, розробити моделі взаємодії школи й сім'ї в умовах дистанційної освіти.

На третьому етапі здійснити впровадження ефективних методів і форм роботи з родиною учня.

На четвертому етапі провести моніторинг та коригування партнерської взаємодії, аналіз визначення проблемних позицій, обговорити результати спільної роботи.

Гарний педагог завжди повинен розуміти дитину, заохочувати її на вивчення свого предмета. Коли учень зацікавлений у навчанні, то така зацікавленість буде і в родині.

Майстерність учителя, бажання дітей, контроль батьків – це основа успішності школяра в сучасних умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, К.В. (ред.). (2022). *Генеалогічний конкурс «Історія моєї сім'ї»: аналіз соціально-культурних можливостей* [онлайн]. Харків: Вид-во НУА, 130 с. Available at: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspus/handle/123456789/2332> [Accessed 11 Окт. 2022].

2. Вороніна, Г.Л. (2017). *Трикутник партнерства: педагоги – батьки – діти*. Харків: Видавничий дім «Основа», с. 208–229.

3. Кириченко, В., Ковчанич, Г. (2015). Соціальне партнерство школи і сім'ї: переосмислення проблем і перспектив. *Довідник директора школи*, 5, 6, с. 28–34.

4. Литвинова, С. (2020). Організація дистанційної форми навчання в закладах загальної середньої освіти у період пандемії COVID-19. *New pedagogical thought*, 103, с. 55–61.

5. Лагодюк, В.Ю. (2017). Дієве партнерство – успішна школа. *Управління освітою*, 10–12, с. 11–32.

6. Павелків, К.М. (2016). Можливості Інтернету в організації взаємодії сім'ї та школи. *Інноватика у вихованні*, 4, с. 192–200.

7. Саско, Н.В. (2020). Як формувати толерантне ставлення вчителя при роботі у форматі дистанційного навчання. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів*, 7, с. 326–328.

8. Сівак, Н.А. (2015). Налагодження партнерської взаємодії між батьками та вчителями сучасної початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, с. 410–419.

9. Коваль, Л. (2017). Плюси і мінуси дистанційної роботи. *Урядовий кур'єр*, 1 листоп. (205), с. 5.

Ніколаєва С. В.

ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ: СТАН ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ

Фізична культура в школі – не просто предмет, який додає дітям більше рухливості між інших елементів освітнього процесу. Це навчальна дисципліна, яка спрямована на формування усвідомленого ставлення до свого здоров'я та сприйняття значущості власного внеску в те, аби добре почуватися.

Сьогодні, коли роль мультимедійних технологій зростає, фахівець має розвиватися сам та сприяти пошуковій роботі учнів у питаннях фізичної культури. Це один з важливих та актуальних шляхів формування фізичної культури дітей. Коли вони мотивовані не лише до відтворення вправ, які пропонує вчитель, а й до власного пошуку інформації, це сприяє виконанню одразу кількох значимих завдань:

1. Їхнє зацікавлення фізичною культурою набуває цілеспрямованого характеру, завдяки чому формується інтерес до занять.

2. Вони починають пробувати шукати оптимальні для себе навантаження, краще відчувати власне тіло, дозувати навантаження так, аби це давало бажаний ефект, але не призводило до перевтоми.

3. Учні вчаться аналізувати інформацію з рекомендаціями щодо фізичних вправ, здорового харчування та інших порад щодо підтримки свого здоров'я. Вони стають мотивованими до того, аби задавати більше питань вчителю, даючи свій зворотний зв'язок щодо тем, які викликають персональне зацікавлення. Це сприяє тому, аби варіативний компонент навчання був присвячений темам, які дійсно викликають в учнів інтерес та бажання інтегрувати отримані від вчителя відповіді у практичну площину свого життя.

Варто відзначити, що для кожного учня важливою є індивідуальна залученість до того, щоб планувати свої щоденні фізичні вправи, визначаючи комфортні для себе інтервали між ними. При такому підході до спортивних занять шкільні уроки фізкультури стають лише першим щаблем до того, щоб діти самостійно дбали про власну фізичну форму.

Державний стандарт базової загальної середньої освіти визначає ті ключові компетентності, які мають опанувати діти. З-поміж усього іншого варто виділити деякі компетентності, напряму пов'язані з уроками фізичної культури. Це дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб, дотримання здорового способу життя [1].

На сьогодні у різноманітних соціальних мережах популярними є відеозаписи з експертними коментарями медичних працівників, спортивних тренерів та інших фахівців, причетних до сфери фізичної культури та здоров'я. Діти не завжди мають достатньо знань для того, аби відрізнити надійну інформацію від ненадійної. У цьому напрямку завданням вчителя фізичної культури в школі є сприяння тому, аби учні були зацікавлені розвивати власне критичне мислення стосовно інформації, яка стосується їхнього здоров'я. Важливо, аби вони знали, як ідентифікувати надійний контент і не стати жертвою чужих інформаційних маніпуляцій та недобросовісних порад.

Щодо останнього прикладу, то він часто виражається у тому, що деякі лідери думок розміщують інформацію сумнівного гатунку заради переглядів, а застосування порад з таких матеріалів може бути шкідливим для здоров'я. Приміром, поширеним прикладом такої інформації є популяризація так званої кето-дієти з вкрай низьким вмістом вуглеводів, яка несе у собі чимало ризиків – починаючи з проблем із травленням та закінчуючи навантаженням на нирки. З одного боку, може здатися, що вчитель фізичної культури не має відношення до подібних тем. Та, на наш погляд, викладання фізкультури в сучасній загальноосвітній школі потрібно віддаляти від стереотипу про неусвідомлене повторювання вправ за вчителем. Іноді це ще й вміння пояснити вплив на людське здоров'я цілої сукупності різних факторів. Тому, на наш погляд, шляхи дійсно якісного формування у школярів фізичної культури – це:

1. Турботливе ставлення до власного тіла та усвідомлення того, що від його здоров'я залежить якість та тривалість життя, а також фізична змога реалізовувати власні плани.

2. Цілісне уявлення про здоров'я як результат хорошого емоційного фону, налагодженого режиму дня, збалансованого харчування та фізичної активності. Вагомо, аби діти розуміли, що фізичні вправи – це лише один з проявів системної турботи про себе.

Коли пріоритети у викладанні предмету побудовані саме так, учні усвідомлюватимуть, що вони виконують ті чи інші вправи на уроці з фізичної культури не просто для того, щоб вчитель поставив оцінку, а щоб мати приклад, як працювати з різними групами м'язів, підтримуючи їх відмінну форму.

Ще один шлях формування фізичної культури в учнів – це допомога у розумінні причинно-наслідкового зв'язку деяких позитивних рис характеру та любові до спорту. Тут іде мова не про професійний, а про любительський рівень. Для того, щоб тримати своє тіло в хорошій формі, потрібно тренувати в себе такі риси характеру та вольові якості, як:

- вміння мотивувати себе;
- наполегливість;
- самодисципліна;
- терпіння.

З одного боку, ці якості сприяють тому, аби учні старанно займалися фізкультурою. Та, разом з тим, парадокс причини й наслідку тут полягає в тому, що заняття фізкультурою теж зміцнюють такі якості в характері учня. Ці риси, своєю чергою, дуже пов'язані з soft skills – гнучкими навичками, які допомагають людині реалізувати себе в житті як в особистісному, так і в професійному сенсі. Саме вони роблять людину затребуваним спеціалістом на ринку праці, де стає мало просто hard skills – жорстких навиків, котрі пов'язують з безпосередніми професійними вміннями.

Повертаючись до вищезазначеного, можна резюмувати цю думку тим, що фізична культура актуалізується тоді, коли вчитель обґрунтовано асоціює її з життєвим успіхом, довголіттям, вмінням дбати про себе та водночас розвивати важливі позитивні риси характеру. Про значимість мотиваційного підходу на заняттях з фізичної культури говорить і Т. Круцевич [2, с. 35]. А В. Мовчан пише, як заняття з фізкультури сприяють розвитку дисциплінованості в учнів [3, с. 16].

Окрім питання щодо шляхів формування фізичної культури, варто торкнутися того, яким є стан її викладання на сьогодні у загальноосвітній школі. Розглядати це питання необхідно враховувати режим он-лайн навчання.

У таких умовах важливим завданням вчителя стає морально-психологічна підтримка учнів. Від педагога залежить те, чи сприйматимуть діти шкільні заняття з фізичної культури як щось обтяжливе та складне, чи, навпаки, бачитимуть у них можливість для підтримки себе. Аби такі заняття не були відірваними від того об'єктивного контексту, в якому живуть учні, вчителю варто відповідати на ключові тематичні питання, які цікавлять дітей. А ще суттєвим кроком до саморозвитку є аналіз отриманого від школярів зворотного зв'язку. Цей зворотний зв'язок може торкатися таких питань:

- Які складнощі діти відчувають на уроках фізичної культури?
- Як змінився рівень їх емоційної залученості до виконання завдань в умовах дистанційного навчання?
- Хто з відомих представників спорту та медичної сфери користується популярністю в учнів у інформаційному просторі?

Відповіді на всі ці питання можуть бути достатньо інформативними для вчителя. Приміром, він має нагоду проаналізувати отримані дані та ретельно обдумати, як будувати концепцію викладання предмету довкола реальних запитів дітей. Саме такий підхід допомагає відійти від формального ставлення до предмету, при якому учні без особливої вдумливості виконують поставлені завдання, а вчитель їх оцінює. Аби цього досягнути у кожному конкретному випадку викладання, потрібно зважувати, де проходить межа між майстерністю вчителя та реальними запитами учнів. Цю межу варто долати, водночас не нехтуючи освітньою програмою та об'єктивними вимогами.

Отже, підбиваючи підсумок, можна вивести такі тенденції щодо стану викладання фізичної культури в загальноосвітній школі:

- Мотиваційна складова є однією з найбільш важливих у викладанні, адже вона допомагає дітям полюбити предмет та зрозуміти, як конкретно засвоєні знання та навички знадобляться їм у житті.

- Найбільш ефективним викладання фізкультури стає тоді, коли апелює не лише до підтримки фізичного здоров'я, а й розвитку моральних якостей та soft skills.

- В умовах он-лайн спілкування, зворотний зв'язок від учнів особливо актуалізується та стає тим ключовим фактором, котрий допомагає зробити уроки фізкультури підтримкою для дітей та не втратити з ними емоційний зв'язок, необхідний для якісної взаємодії.

Попри кризовий період, фахівці, які люблять свій предмет, мають достатньо можливостей для самовдосконалення.

Список бібліографічних посилань

1. Osvita.ua, (2020). *Державний стандарт базової середньої освіти* [online]. Київ, Україна. Available at: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [Accessed 28 Feb. 2023].

2. Круцевич, Т.Ю. (2004). Мотиваційний підхід до організації процесу фізичного виховання у школі. *Наукові записки*, с. 35–39.

3. Мовчан, В. П. (2019). Фізкультурно-спортивна діяльність як один із засобів виховання дисциплінованості підлітків. *Молодий вчений*, вип. 4.1. (68.1), с. 16–19.

Овчаренко К. В.

ВЗАЄМОДІЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ ТА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Входження України в цивілізоване співтовариство неможливе без системної трансформації усіх сфер суспільного буття, що пов'язано із якісною перебудовою соціально-педагогічних відносин, зміщенням акценту на суб'єктність особистості, ефективність її самореалізації.

Співпраця загального закладу середньої освіти (ЗЗСО) із закладами вищої освіти (ЗВО) – це вимога часу, яка ніколи не зменшується, не зникає.

Сьогодні в умовах реформування освіти зростає актуальність співпраці між закладами загальної середньої освіти (ЗЗСО) та закладами вищої освіти (ЗВО), адже школа готує підґрунтя для того, щоб майбутній студент пізніше став не тільки висококваліфікованим спеціалістом у своїй галузі, а й всебічно розвинутою особистістю [2].

Із року в рік зростають вимоги до школи, до рівня знань її учнів, їх вихованості. Зростають вимоги до професійного росту вчителя, його фахового рівня. З метою підвищення фахової майстерності вчителів школи, впровадження диференційованого підходу до навчання учнів, професійної орієнтації молоді та створення системи безперервного навчання, згідно з договорами та угодами налагоджується співпраця школи з багатьма закладами вищої освіти.

Оскільки розвиток особистості є головною передумовою подальшого розвитку суспільства, він виявляється основним показником прогресу. Тому пріоритетними в ХХІ ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, і освіта як сфера, що олюднює знання і насамперед забезпечує індивідуальний розвиток людини.

Співпраця з закладами вищої освіти виводить якість освіти на новий рівень. У наш час перед будь-яким закладом освіти стоїть завдання не просто дати учням певний набір знань з навчальних дисциплін, а сформувати творчу особистість, що має сучасні компетенції, здатну до постійного саморозвитку.

Взаємодія школи та закладу вищої освіти є показником якісного формування особистості майбутнього фахівця. Для цього необхідно, щоб кожна людина мала змогу побудувати таку освітню траєкторію, яка найповніше відповідала б освітнім і професійним здібностям.

У сучасному суспільстві виникає потреба в об'єднанні зусиль середньої і вищої школи для реалізації освітньо-професійних програм, розвитку академічної мобільності, залучення в школу науковців.

Сьогодні наукові дослідження у рамках партнерства ЗЗСО та ЗВО проводяться у таких напрямках: удосконалення навчальної діяльності та поліпшення успішності учнів; ефективний професійний розвиток педагогів; координація, розвиток та оцінювання навчальних програм і процесу навчання; мобілізація, розподіл та ефективне використання освітніх ресурсів. На нашу думку, перспективними напрямками інноваційної діяльності щодо співпраці школи і ЗВО є: – відпрацювання механізмів взаємодії школи і ЗВО з метою модернізації форм і методів організації освітнього процесу; – формування умов для професійного самовизначення учнів й підвищення рівня компетентності майбутніх абітурієнтів певного університету.

Основними факторами, що викликають доцільність проведення спільної роботи з підготовки учнівської молоді до вибору спеціальності та професійної освіти є:

- 1) запровадження передпрофільного та профільного навчання у ЗЗСО;
- 2) зростання кількості учнів, які прагнуть здобути вищу освіту;
- 3) зростаючі вимоги до рівня спеціалізації, збільшення кількості нових професій, складність орієнтування учнів на ринку праці;
- 4) необхідність більш повного задоволення потреб у кадрах високої кваліфікації та раціонального розподілу трудових ресурсів;
- 5) раціональний облік індивідуальних особливостей учнів для подальшого успішного навчання чи праці у вибраній сфері діяльності;
- 6) недостатня підготовленість учнів загальноосвітніх шкіл до самостійного вирішення проблеми.

На думку П.М. Таланчука, важливим напрямом реформування освіти є також створення навчальних комплексів, у яких виховання

і навчання проводиться від дитячого садка до магістратури, аспірантури та докторантури [2].

Реалізація цілей неперервної освіти пов'язана із завданнями освіти індивідуально-значущої професіоналізації навчання на етапі завершення середньої школи.

Саме таким прикладом є Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» [1]. Взаємодія Народної української академії зі Спеціалізованою економіко-правовою школою є формотворчим показником майбутнього абітурієнта. В учнів з початкових класів формуються знання в економіко-правовій, мовній та соціальній галузях. Ґрунтуючись на інформації, наданій у школі, процес пізнання у закладі вищої освіти проходить більш ефективно.

Для полегшення самовизначення випускників ЗЗСО до викладання окремих спецкурсів залучають викладачів вищої школи. Це значно підвищує ефективність пізнавального процесу, сприяє розвитку індивідуальних наукових інтересів школярів з окремих галузей науки, підвищенню компетентності.

Для того, щоб на момент закінчення середньої школи у кожного випускника було сформовано певний намір, позитивне ставлення до майбутньої професії, йому має передувати практична перевірка стійкості нахилів, своєрідна «розвідка» здібностей на основі виконання відповідної трудової діяльності.

Цілеспрямована підготовка учнів до правильного вибору професії та продовження освіти допомагає раціональному розподілу трудових ресурсів молоді за спеціальностями вузівської освіти та галузями громадського виробництва.

Отже, для успішної профорієнтаційної роботи та професійного самовизначення учнів необхідна системна робота, починаючи з початкової школи. Необхідною умовою успіху в цьому є тісне партнерство із ЗВО. Крім того, зважаючи на швидку зміну наукової та професійної інформації, необхідно виробляти в учнів потребу в самостійному оволодінні інформацією для професійного вдосконалення протягом усього активного і творчого життя людини.

Співпраця закладів вищої та загальної середньої освіти для оптимізації освітнього процесу і профорієнтації випускників покликана дати учням мотивацію самостійно вчитися та

розвиватися, адже у закладах вищої освіти саме це вміння є найціннішим. Така співпраця вимагає активної участі учителів та викладачів, які виконують в цій роботі організаційну, координуючу, діагностуючу, консультуючу, спрямовуючу, регулюючу, посередницьку роль. При цьому запорукою ефективності партнерства шкіл та університетів є готовність педагогічних працівників, членів партнерства, здійснювати спільну діяльність, яка сприяє кращому розумінню специфіки кожного рівня освіти, можливостей реалізації освітніх реформ та різних форм професійного розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Астахова, Е.В. (2003). Из опыта становления системы непрерывного образования в Харьковском регионе. *Новий колегіум*, вип 1, с. 3–8.

2. Таланчук, П.М. (2000). Наскрізне навчання і виховання – ключ до ефективності освітньої системи. *Університет «Україна»*, вип. 4, 2 с.

Радченко І. В.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

У цей непростий час для нашої країни та всіх нас важливо розуміти, що життя триває і кожен з нас має вносити свій вклад у нашу перемогу, працюючи на своєму фронті. На нас, вчителів, покладена неймовірна відповідальність, адже в наших руках майбутнє країни, майбутні спеціалісти у різних сферах життя. Саме тому дуже важливо побудувати так навчальний процес, щоб забезпечити можливість отримати освіту кожному здобувачу.

Організуючи навчальний процес, дуже важливо пам'ятати, що його учасники зараз перебувають у різних умовах: одні залишилися вдома і перебувають постійно у напруженні, інші покинули свої домівки і зараз знаходяться за кордоном. Однак кожен з них має свої труднощі і потребує підтримки та допомоги.

В умовах війни не кожен має змогу навчатися навіть дистанційно, адже деякі учні залишилися без засобів для навчання, не мають доступу до гаджету чи Інтернету, хтось перебуває

в небезпеці або навчається of-line у школі за кордоном і не має змоги та сил продовжувати навчатися в українській школі. Крім цього, кількість учнів на уроці може бути змінною весь час, адже в учнів може виникнути необхідність спуститися до сховища, може зникнути Інтернет, можуть вимкнути світло. Учні мають досвід, який пов'язаний з військовими подіями, вони по різному реагують на звуки повітряної тривоги, звуки літака чи вертольоту. Але всі вони перебувають у стані стресу та тривоги, що не може не впливати на навчальний процес.

Основною метою навчання зараз є стабілізація емоційного стану учнів та всіх учасників освітнього процесу. Для поліпшення навчального процесу у воєнний період я, перш за все, з'ясувала, де перебуває дитина. У цьому мені допомогли батьки, класні керівники та самі учні. У класних чатах я періодично проводжу роботу, щоб з'ясувати в якому стані зараз учні та де вони перебувають. Адже ситуація нестабільна та постійно може змінюватися.

На мене як на вчителя математики покладена велика відповідальність, бо математика викладається 3-5 разів на тиждень у кожному класі, учні проводять зі мною значний відсоток часу, в них склалися довірливі стосунки зі мною, вони можуть розраховувати на мою підтримку та допомогу. Предмет, який я викладаю, розвиває в учнів вміння аналізувати та критичне мислення. На даний момент ці вміння є базовими та пріоритетними, адже в сучасних умовах дуже важливо, щоб учні вміли робити власні висновки та перевіряти й співставляти подану їм інформацію.

Постійне перебування у стресовій ситуації не може не впливати на розумову діяльність учнів, їх пам'ять, увагу, концентрацію.

Новий навчальний рік ми розпочали з повторення вивченого матеріалу. При цьому на першому тижні ми з ними адаптувалися до нових умов навчання, і я намагалася простежити особливості підключення до роботи кожного учня. Другий тиждень навчання був більш продуктивним, бо склад класів був більш-менш сталим, ми обговорили та визначили алгоритм дій у разі повітряної тривоги. Також мною було проведено діагностичні роботи та на основі результатів цієї роботи було скориговано календарне планування для кожного класу.

Дистанційне навчання може містити у собі синхронну та асинхронну складову, але важливо пам'ятати, що для учнів зараз набагато важливіша синхронна складова, бо вона надає можливість поспілкуватися зі своїми однокласниками та вчителем, поділитися своїми переживаннями. Важливо також розуміти, що під час уроку може скластися і така ситуація, що частина учнів буде змушена покинути навчання через сигнал повітряної тривоги, відсутність Інтернету чи світла. Для таких учнів я надаю можливість отримати консультацію у ЗУМ, вайбері чи будь-якому зручному для учнів месенджері в позаурочний час.

На кожному уроці я виділяю час на повторення вже вивченого на попередніх уроках матеріалу, адже кількість учнів в кожному класі є динамічною. Страх, тривога, невпевненість у завтрашньому дні, коливання настрою, проблеми зі здоров'ям, неможливість змінити ситуацію негативно впливають на емоційний стан учнів на уроці. Саме тому можна використовувати різноманітні дихальні вправи навіть на уроці математики. Переглянути такі вправи можна на сайті, їх продемонстрували на вебінарі від Інституту педагогіки та Інституту соціальної і політичної психології НАПН України.

На своїх уроках після вправ на стабілізацію емоційного стану я пропоную учням нескладні вправи на усне обчислення, завдання на розпізнавання геометричних фігур. Етап актуалізації опорних знань учнів я проводжу у вигляді завдань на встановлення відповідностей. Також я розбиваю теоретичний матеріал і подаю його блоками, а після кожного блоку проводжу практичну частину, під час якої ми виконуємо завдання на застосування отриманої теоретичної інформації. Стрес ускладнює сприйняття абстрактних понять, саме тому викладання матеріалу я намагаюсь супроводжувати великою кількістю наочності. Наприклад, при вивченні дробів я показувала учням реальне печиво чи тістечко, що поділене на частини. Можна також запропонувати учням і самим працювати над створенням наочності, яку вони зможуть використовувати на уроці. Наприклад, створити самим кут з паперу, який вони можуть перегинати під час вивчення теми бісектриси кута. Або можна попросити учнів заздалегідь зліпити з глини чи пластиліну геометричну фігуру, а потім на уроці практикуватися будувати переріз цієї фігури.

Також дуже важливо забезпечити застосування математики в реальних практичних ситуаціях, під час вивчення інших шкільних предметів. Для цього необхідно виділити практичні ситуації, в яких найчастіше використовують ту чи іншу математичну модель. Наприклад, при вивченні теми «Коло і круг». Геометричне місце точок” можна запропонувати учням відшукати центри предметів, які мають форму круга або обчислити довжини кіл, що мають форму круга, обчислити площу за радіусами і діаметрами предметів, що мають форму круга або обчислити радіуси та діаметри предметів, що мають форму круга за їх площею.

Для забезпечення патріотичного виховання учнів на уроці математики доцільним буде звертати увагу учнів на видатних українських математиків та їх внесок у розвиток математики як науки. Яскравим прикладом такої особистості є Михайло Пилипович Кравчук. Він був видатним академіком Всеукраїнської академії наук, але на жаль у 1938 році його репресували і заслали на Колиму, де він загинув. Гаслом його життя були слова: “Моя любов – Україна і математика”. Під час тижня математики можна створити віртуальну подорож-екскурсію сторінками історії розвитку математики в Україні, окремо звертаючи увагу на видатних харків’ян. Для забезпечення формування в учнів громадянської відповідальності необхідно на уроки математики підбирати для учнів задачі, в яких би йшла мова про державні символи, здобутки країни, визначні місця та традиції.

Не варто забувати і про важливість комунікації учнів один з одним навіть під час онлайн уроків. Сучасні сервіси (ZOOM) дозволяють проводити на уроці роботи в парах та групах, коли учні можуть самостійно ознайомлюватися з новим матеріалом, а потім представляти його іншим групам, обговорювати його, розв’язувати різноманітні завдання. Також при виконанні на уроці об’ємного завдання можна запропонувати учням виконувати його по черзі (ланцюжком). Таким чином, більша кількість учнів буде активно приймати участь на уроці.

Враховуючи особливості воєнного стану та реалії, в яких живуть зараз учні, потрібно бути виваженими з домашнім завданням. Деяким учням дуже важко організувати себе. Щоб збільшити мотивацію учнів до навчання, можна пропонувати як домашнє

завдання творчі завдання та конструювання. Наприклад, попросити учнів створити із різнокольорових прямих картину, а потім виміряти вертикальні кути або виміряти кути утворених трикутників. Сучасні учні дуже звикли до роботи з різноманітними гаджетами: даються взнаки два роки навчання онлайн через пандемію та рік навчання у воєнний час. Тому і домашнє завдання можна запропонувати виконати на певних платформах у вигляді гри, вікторини, кросворду та інше.

Важливим компонентом онлайн уроку має бути рефлексія на етапі підведення підсумку уроку. За допомогою рефлексії вчитель матиме змогу з'ясувати, наскільки добре учні опанували вивчену тему, хто потребує допомоги, скоригувати наступний урок. Як варіант, можна запропонувати учням поставити крапку у мішені для дартсу, що описуватиме їх роботу на уроці за такими критеріями: наскільки цікаво було, наскільки активними були на уроці, чи пізнали щось нове.

Отже, організація дистанційного навчання в Україні не є новою. Але проведення дистанційного навчання у воєнний час має свої особливості та відмінності від попередніх років. Можна виділити такі особливості проведення дистанційного навчання під час військового стану: періодична або постійна відсутність певних учасників навчального процесу, технічні проблеми у значній кількості учасників навчального процесу, відсутність засобів навчання (гаджетів, Інтернету, світла, підручників, зошитів, канцтоварів), погане самопочуття певних учасників навчального процесу, знижена мотивація та самоорганізація. Саме тому вчителям та адміністрації навчальних закладів необхідно не тікати від проблем, а намагатися вирішити їх. Нам необхідно звернути свою увагу та побудувати так освітній процес, щоб навчання було цікавим для учнів, продуктивним, заряджало та надавало сил кожному учаснику освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Воротнікова, І. П., Чайковська, Н. В. (2020). *Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи*. Київ, 456 с.
2. Гущина, Н.І. (2018). *Розвиток цифрової компетентності вчителів в умовах формальної та неформальної освіти*. Київ: Видавничий дім «Освіта», с. 21–24.

3. Воротникова, І. П., Чайковська, Н. В. (2020). *Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи* Київ, 456 с.

4. Кухнарченко, В.Н. (2009). *Основи дистанційного обучения*. Харків: Торсинг, 41 с.

5. (2022). Вправи для стабілізації емоційного стану учнів під час уроку [online]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=scLSyWd1Qn4&t=4s> [Accessed 11 Febr. 2023].

6. Сухомлинський, В.О. (1976). *Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра*. Київ: Рад. шк, т.1, 653 с.

Снурніков І. С.

**ФЕНОМЕН «ЗАДНЬОЇ ПАРТИ»
У НАВЧАННІ НАЖИВО ТА ДИСТАНЦІЙНО:
ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**

Ми багато уваги приділяємо проблемі лідерства, виховання таланту, пошуку обдарованості. Активність на уроці, бажання вчитися в учнів – це завжди радість для вчителя, це успіх викладача. Активні учні – окраса будь-якого навчального закладу. Їми пишаються, що й казати.

В старі-добрі часи, до пандемії та війни, ми, заходячи в клас, могли помітити, як підлітки сперечаються за місця подалі від дошки, від стола вчителя. В часи мого навчання такі осередки називали «острів свободи». Туди сідали не для навчання, а заради спілкування на звичайному уроці чи списування на контрольній.

І дійсно, перше, що знаходиться в інтернеті на запит «задня парта», це комікси та серіали для підлітків на кшталт «Чаклунка із задньої парти», «Князь п'їтьми з задньої парти». Так, місце подалі від пильного учительського ока, оповите таємницею, приваблює хлопців та дівчат. Приваблює як альтернатива нудному уроку.

Дослідники не простежують залежності між оцінками та сидінням у тій чи іншій частині класу. Свого часу склався стереотип, що «двієчники» сидять за останніми партами, а відмінники – за першими. Насправді на успішність найбільше впливає мотивація учня до навчання. З іншого боку, за першою партою зручніше засвоювати навчальний матеріал, адже завжди все видно і все чути. Для того, хто хоче добре вчитися, це вагомий аргумент [1].

Здавалося б, при переході до онлайн навчання всі «князі пільми» мають піти в минуле. Але цього не відбулося. Учні перетягли цей містичний простір у Zoom та на інші платформи.

Від самого початку дистанційного навчання 2020 року виділилась частина учнів, що відвідувала уроки відсторонено. Не вмикаючи мікрофона та камеру, майже не реагуючи на слова вчителів. Така їх поведінка казала: «Ми підключились до уроку, але працювати не будемо». Були й такі, що вдавались до кібербулінгу однолітків та вчителів. Проте дистанційне навчання розглядалось як щось тимчасове, а повернення до класів – неминуче. Заклики до обмеження використання смартфонів та планшетів лунали роками, і от нарешті стало зрозуміло, що або через телефон вчитися і вчити, або взагалі – ніяк. Бо коли закінчиться війна – невідомо, коли відновлять роботу школи та виші – незрозуміло. Віримо, що ці часи настануть, але ж працювати треба вже сьогодні, своєчасність навчання – то важлива річ, її неможливо відкласти на потім.

Серйозного додаткового стресу через організацію дистанційного навчання зазнали зараз і батьки. Вони звикли і хочуть контролювати навчання своїх дітей, вони впевнені, і вчителі всіляко плакають у них цю думку, що головна функція батьків по відношенню до шкільного навчання дітей – це контроль. Контроль аж до зникнення самої дитини як суб'єкта.

Головний інструмент цього гіперконтролю – батьківський чат у вайбері. Саме там батьки зазвичай питають одне одного про завдання додому, зміни в розкладі, екскурсійну програму тощо. Саме туди класний керівник пише батькам свої побажання щодо організації святкових заходів, списки тих, хто не здав вірша тощо. І це відбувається не в першачків, а в усіх класах включно з 11-м [2].

Стрессова ситуація, що через карантин та війну склалася у середній школі, дає можливість нарешті впритул підійти до тієї складової освіти, про яку всі говорять, але мало хто використовує як практичний кейс, – до вміння вчитись. Діти, яких на кожному уроці «фарширують» знаннями, а потім «витають» із них домашні завдання, бува, закінчують школу, так і не навчившись здобувати знання самостійно, без примусу.

Система передавання списку тем і домашніх завдань це питання не вирішує – вона просто перекладає роботу з «фарширу-

вання» та «виймання» на батьків. І не дивно, що батьки іноді не витримують, адже зараз вони особливо перевантажені, бо змушені (замість учителів, які не виходять в Zoom) пояснювати складні приклади і незрозумілі моменти.

Одним із сумних результатів такого перевантаження і бажання хоч якось спростити життя собі та іншим є історія мами, яка, отримавши в електронному щоденнику дитини завдання виконати 27 номерів із підручника впродовж тижня, за кілька годин сама зробила їх всі і виклала рішення в батьківському чаті класу в вайбері – щоб батьки не мучилися. Вочевидь, це не те, що можна було б назвати «навчатись вчитись».

Саме зараз, попри неймовірну кількість сервісів і онлайн-ресурсів для навчання, з новою силою може ствердитись суспільне розуміння того, що вчителі – важливі. Адже саме вчитель, який безпосередньо спілкується з дитиною, згодом може навчити її вчитись самостійно.

Коли учні перебували у школі наживо або займалися спортом чи мистецтвом, вони відчували рамки і правила, що допомагали їм налаштуватись на процес навчання, самоорганізуватись. Коли ж навчання – онлайн, то втрачається цілісне сприйняття ситуації, нажаль воно стає фрагментарним. Адже учень не тільки сприймає та запам'ятовує і відтворює інформацію, він її проживає та відчуває. Онлайн-формат не дає можливості для цього, і знання закарбовуються не так цілісно.

Дистанційне навчання не може дати відчуття згуртованості, а для дітей і підлітків відчуття приналежності до групи є важливим. Водночас діти молодшого шкільного віку недостатньо володіють навичками самоорганізації, тож вчитель у школі здійснює контроль, який є підтримкою. Під час онлайн-навчання здійснити такий контроль складно, і дитина лишається сам на сам зі ситуацією – вона сама мусить себе контролювати і організовувати. Навіть попри допомогу батьків, дитина залишається без об'єкту вчителя, який їй допомагав [3].

Так, діти часто сприймають онлайн-навчання як щось несерйозне, щось таке, як канікули або онлайн-гра. Є випадки, як мені розповідали вчителі, що хтось з учнів може включити камеру і лягти далі спати. Тобто доброго навчального процесу не відбувається.

Батьки мають пояснити дитині, що це такий же урок, як наживо, що тут так само є рамки. Звісно, їх не можна забезпечити, як в школі, тож варто пояснити, що дитина має так само доглянути себе, вдягнутися так само, як вона була би на живому уроці, мати перерви між навчанням. Варто нагадати дитині, що ті правила етикету, які існують офлайн переносяться і в онлайн. Дитині важливо мати режим і повноцінний контроль від батьків: чи дитина була сьогодні на уроці, які вона має успіхи, які у неї домашні завдання. Залученість батьків має бути максимальною, щоб додавати дитині контролю.

Емоційне залучення дає зрозуміти, що це дійсно серйозно, а не канікули, гра чи відпочинок. Що навіть таке страшне лихо не знімає відповідальності ані з вчителя, ані з учня. До дитини мають бути вимоги. Не можна говорити лише про обмеження онлайн, потрібно вміти побачити й можливості. Онлайн-навчання дозволяє мати інший вид взаємодії з вчителями та однокласниками.

Діти ходять до школи не лише для того, щоб навчатись – вони ще спілкуються, взаємодіють з іншими, зустрічаються з труднощами і викликами. З іншими дітьми вони набувають соціальних компетенцій. Це важливий досвід, що відбувається поміж уроками.

Соціальний, емоційний інтелект потрібен для розвитку дитини. Тривалий карантин і бойові дії забирають простір для напрацювання, підтримки і тренування цих навичок. Ідеться, наприклад, про вміння попросити про допомогу або надати її тому, хто потребує. Це формується саме у живих стосунках, а не онлайн. Тому довга ізоляція та переховування може вплинути на побудову моделі стосунків у подальшому.

У підлітків та молодих людей почастишали звернення про панічні атаки, депресивні стани, загострилось почуття самотності. Це є наслідками колективної травми, яку переживаємо ми всі, не лише діти – трансформації відбуваються не тільки в індивідуальній площині, а й в загальносвітовому масштабі. Ця колективна травма також передається наступним поколінням, і наслідки пандемії та війни будуть довготривалими.

Питання у тому, як діти будуть опрацьовувати ці наслідки. Одним із найважливіших ресурсів для опрацьовання колективної травми є стосунки в суспільстві, а ми в нинішньому контексті не

завжди їх маємо. Можливо, у дітей, які зараз більшість часу проводять онлайн, будуть формуватись інші компенсаторні механізми для самозцілення від цієї травми. Тобто структура особистості у цих дітей змінюватиметься. Отже, все зводиться до відсутності живого стосунку.

Під час чергової повітряної тривоги важливо подбати про відчуття безпеки, і саме дорослі є захистом і острівцем психологічної безпеки для дитини. Потрібно дати емоційну підтримку, дозволити дітям говорити про свої емоції. При цьому говорити з дітьми важливо тоді, коли вони самі хочуть і мають потребу. Варто запитати, які страхи є у дитини – це не сколихне їхні страхи, а, навпаки, дасть можливість їх висловити. Важливо навчити дитину і навчитись самому концентруватись на сьогоднішньому дні – можна будувати плани на майбутнє, але пам'ятати при цьому про ситуацію невизначеності.

Діти часто запитують, коли це все завершиться. Вчителям та батькам не варто боятись сказати, що вони не знають – ми справді не знаємо, можна щось прогнозувати, але достеменною відповіді немає. Ми мусимо показати і цю свою сторону – що ми живі люди і не знаємо всього.

Важливо не знецінювати спільні заняття творчістю. Будь-яка творчість здатна зцілювати негативні емоції, переживання. Діти мають знати, що вони не самі. Варто долучити дитину до буденних домашніх справ – це знижує рівень стресу. Ідеться про звичні речі, але вони допомагають досягнути психологічної безпеки. Для зручності переживання важливий власний простір – і для дорослих, і для дитини. Не всі, звісно, мають умови для цього, але потрібно кожному давати час побути наодинці, наскільки це можливо.

Дорослішання в умовах військового стану само по собі стрес, що накладається на фізіологічні та біосоціальні зміни. Дитина в таких умовах і за більш сприятливої ситуації закривається, обмежує коло спілкування. «Буде паркан» між собою та батьками. Вимога вчителя увімкнути камеру, активно співпрацювати в рамках уроку та позакласної роботи викликає відразу відмову, спричиняє конфлікт. Бачити своє обличчя на екрані не завжди приємно і дорослим, давайте лишень уявимо, що при навчанні наживо на кожній парті стояло б дзеркало, куди б хлопець чи

дівчина дивились постійно, ба більше в теж дзеркало дивився б і вчитель. Чи було б Вам комфортно? Тому бажання сховатись, зайняти позицію спостерігача з останньої парти є скоріш природним для підлітка.

Поведінка однолітків, що ховаються за аватарами, часто змінюють їх, або тло, на якому вчитель бачить дитину, сигналізує також про невпевненість в оточенні, привертає увагу до себе.

До певної міри виходом з подібної ситуації є прохання до встановлення певного тематичного тла чи аватарів відповідно до: теми уроку, важливої дати в календарі, свята, підготовки міні проекту, де ми надаємо учням можливість приміряти тематичну маску та використати відчуження та своєрідне інкогніто для засвоєння матеріалу, формування компетенції. Така поступова зміна масок дозволить приблизити вихованця та врешті решт «пересадити» з останньої парти якщо не до передньої, то значно наблизити до кола активних слухачів.

Список бібліографічних посилань

1. Хом'як, О. (2013). Не хочу з ним сидіти – у нас психологічна несумісність! *Високий замок* [online]: Available at: <https://wz.lviv.ua/life/124096-ne-khochu-z-nym-sydyty-u-nas-psykholohichna-nesumisnist> [Accessed 10 Mar. 2023].

2. НУШ Нова Українська Школа, (2020). *Проблеми та можливості дистанційного навчання* [online]: Available at: <https://nus.org.ua/view/problemy-mozhlyvosti-dystantsijnogo-navchannya/> [Accessed 8 Mar. 2023].

3. Скаковська, А.П., Бодняк, О.Р. (2021). *Без меж. Як дистанційне навчання впливає на психіку дітей та підлітків* [online]: Available at: https://tvoemisto.tv/exclusive/bez_mezh_yak_dystantsiyne_navchannya_vplyvaie_na_psyhiku_ditey_i_pidlitkiv_118338.html [Accessed 12 Mar. 2023].

Секція II
Формування мікросередовища початкової школи
в умовах трансформації макросередовища
навчального закладу

ДОПОВІДІ

Шилкунова З. І.

**КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ «НУА» ЯК ФАКТОР
ЗНИЖЕННЯ СТРЕСУ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Стрес досліджується вченими багатьох наукових галузей уже протягом 80-ти років. До цього часу не існує єдиної наукової теорії стресу, загальноприйнятого понятійного апарату, ведуться суперечки щодо сутності цього феномена.

Військова агресія Росії проти України – стрес небувалої сили для кожної людини, який викликаний прямою загрозою для власного життя та життя близьких людей, руйнуванням життєвого устрою, зневаженням цінностей, розривом звичних зв'язків, невизначеністю сьогодення та майбутнього.

В таких умовах на людину перестають діяти закони індивідуальної психології, та починають діяти закони масової психології, для яких характерними є втрата особистих норм, меж, відкат психіки до тваринного існування, масове зараження емоціями. Тривога, паніка, страх, гнів, агресія, почуття провини посилюються при передачі від одного до іншого, масове зараження найсильнішими емоціями переходить у стан епідемії.

Безумовно, вірогідність зниження стресу людини під час війни, спрямованої проти України, складається з цілої низки факторів, які ще належить змістовно дослідити, проаналізувати та описати. На сьогодні є багато практичних рекомендацій щодо боротьби зі стресом, але наукового узагальнення системи його подолання, ще недостатньо.

На наш погляд, актуальним питанням, яке ще не є дослідженим і існує на рівні гіпотези, є питання впливу культурно-освітнього середовища навчального закладу на зниження стресу під час війни суб'єктів освітнього процесу (на прикладі ХГУ «НУА»). Для поглиблення в цей аспект проблеми впливу середовища на особистість звернемося до наукового підґрунтя його розуміння.

У Стокгольмській декларації, що була прийнята на Конференції ООН у 1972 р., зазначено, що середовище є основою життя людини, яка обумовлює її фізичний, психічний, соціальний розвиток. Особистість при цьому вважається водночас продуктом і творцем свого середовища [1].

В сучасній літературі представлено типологію середовищ за різними кваліфікаційними ознаками на основі узагальнення поглядів українських науковців; висвітлено вплив середовища на розвиток особистості, доведено, що з розвитком особистості значення середовища тільки зростає [2].

Педагогічне значення середовища важко переоцінити. За влучним висловленням С. Квіта воно є малим академічним всесвітом, що «залишається однією з небагатьох можливостей зазирнути наперед у великий всесвіт людства, яке має навчитися будувати між собою нову солідарність» [3].

Проблема створення культурно-освітнього середовища навчального закладу та вивчення його впливу на особистість є важливим напрямком наукового пошуку дослідників ХГУ «НУА». Ними зазначено, що культурно-освітнє середовище навчального закладу є інструментом особистісного розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу і сприяє формуванню потреби в постійному самовдосконаленні [4, 5].

Корпоративна культура «НУА», яка лежить в основі культурно-освітнього середовища академії, виявилася життєздатною і під час війни.

Першочерговим завданням ректорського корпусу, керівників підрозділів став збір інформації про рівень безпеки місцезнаходження членів колективу, студентів та учнів. Особливої уваги вимагали люди, які перебували у районах міста з найінтенсивнішими обстрілами. Величезну роботу було проведено для організації вивезення людей з-під обстрілів, перевезення їх у безпечніші райони не лише міста, а й області України.

Кожен керівник підрозділу знав, хто з його колег перебуває у підвалі, без зв'язку, світла чи продуктів. Кожен куратор знав про долю своїх студентів, а вчитель про кожного учня.

Велику допомогу, часом із ризиком для життя, у порятунку людей надали випускники академії. На наш погляд, це є важливим показником ефективності КОС академії.

Також допомога надавалася іногороднім та іноземним студентам, які проживали у гуртожитку. Вдалині від сімей вони потребували психологічної підтримки, продуктів, фінансів.

Кожен член колективу знав, що у разі гострої потреби він може звернутися по допомогу до академії. Звісно, ресурси та можливості академії обмежені. Але для людей важливим було усвідомлення того, що вони не самотні. Почуття причетності до колективу було ресурсним.

Серйозним джерелом стресу під час війни для людини є пошук засобів для виживання. В умовах, коли близько 40% українців втратили роботу, керівництво «НУА» доклало максимум зусиль, щоб зберегти колектив.

З ініціативи академії не було звільнено жодного педагога. В умовах різкого скорочення контингенту було знижено зарплатню. Однак ніхто не втратив трудового стажу і не залишився безробітним. Це ще один ресурс для подолання стресу.

Незважаючи на складні економічні умови, необхідність відновлення зруйнованого ракетним ударом навчального корпусу, академія знаходить можливість надавати гуманітарну допомогу своїм співробітникам.

Окремим напрямком роботи є допомога ЗСУ, у якій беруть участь як співробітники, так і випускники академії.

Дуже ресурсним у цій ситуації є не стільки факт допомоги, скільки розуміння того, що людина залишається частиною одного великого злагодженого механізму, який не вийшов з ладу навіть в умовах катаклізму, а перебудувався і працює не тільки на виживання, а й на розвиток.

Стрессова ситуація характеризується розпадом звичної життєвої структури, правилами, які більше не регулюють життя.

План роботи академії під час війни повністю збігається із планом роботи закладу довоєнного часу. Робота здійснюється у точній відповідності до цього плану: всі семінари, конференції,

культурні заходи, традиційні для академії дні проходять незмінно та своєчасно.

Це часто неоднозначно сприймається членами колективу. Є думка, що можна було б зменшити обсяг завдань під час лихоліття. Важко дати цьому однозначну оцінку. Однак колишні довоєнні вимоги, з одного боку, є своєрідною кристалічною ґраткою, яка тримає людину в межах структури мирного нормального життя.

З іншого боку, ці вимоги не дозволяють впасти у депресію, мобілізують психічні та фізичні ресурси людини.

Для учнів та студентів навчання в академії дозволяє залишатися у зоні тяжіння рідного дому. Можливість спілкування з людьми з мирного життя, участь у традиційних заходах вселяють впевненість у краще та дають сили до подолання труднощів.

Психологи академії, які проводять уроки у школярів та лекції у студентів, які завжди на зв'язку – це також ресурс для подолання стресу.

Важливим суб'єктом освітнього процесу є батьки. Вони також потрапляють у зону впливу академії. Вони спокійні за дітей, завжди можуть поспілкуватися зі знайомими вчителями, викладачами, психологами, вирішити всі формальні та неформальні питання у рамках звичного середовища, взяти участь у традиційних заходах академії. Для них академія – це атрибут мирного життя, який підтримує надію на повернення до рідного міста та життя без війни.

Виходячи з вищесказаного, можна припустити, що культурно-освітнє середовище ХГУ «НУА» може розглядатися як фактор зниження стресу під час війни у всіх суб'єктів освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Audiovisual Library of International Law, (1972). *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment* [online]. Available at: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml [Accessed 11 Febr. 2023].

2. Марченко, О. Г. (2020). *Теоретичні і методичні засади формування освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах авіаційного профілю*. Док. пед. наук: 13.00.04. [online]. Харків. Available at: <https://nadpsu.edu.ua/wp->

content/uploads/2021/06/2marchenko_o_h-dis.pdf [Accessed 11 Febr. 2023].

3. Квіт, С. (2006). Призначення університету і клітка для тигру. *Дзеркало тижня*, 3.

4. Астахова, В. И. (2021). *Культурно-образовательная среда как определяющий фактор влияния на выбор абитуриента* [online]. Available at: https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2021/02/astakhova_v_i.pdf [Accessed 11 Febr. 2023].

5. Чибисова, Н. Г. (2016). *Роль культурно-образовательной среды вуза в формировании личности студента* [online]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/83143541.pdf> [Accessed 11 Febr. 2023].

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Венгрин А. В.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МІКРОКОЛЕКТИВІВ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Одним із пріоритетних напрямків сучасної освіти є нова українська школа. В умовах реформування освіти та стрімкого розвитку інформаційних технологій, враховуючи виклики сьогодення, надзвичайно актуальною стала проблема впровадження дистанційного навчання, яке завдяки такому явищу як інтернет, стало важливим фактором розвитку, спілкування, навчання усіх верств населення, зокрема школярів, студентів.

Наразі учні мають можливість отримувати дистанційну освіту. Вона передбачає спілкування між учнем і вчителем за допомогою сучасних ІКТ. Так склалося, що традиційна наповненість класного колективу зменшилась. Ми маємо змогу працювати з мікроколективом, який може стати ефективним інструментом для розвитку творчих та наукових здібностей учнів.

Мікроколектив – це група учнів, яка зосереджується на певній темі або проекті. В загальноосвітній школі мікроколектив може бути сформований для виконання навчальних завдань або розвитку певних навичок [3].

Мікроколективи дозволяють педагогам працювати з учнями більш індивідуалізовано, надаючи можливість кожному обирати

теми, які їм цікаві, та розвивати навички, які є найбільш важливими для їх майбутнього зростання. Водночас, мікроколективи дозволяють учням працювати у групах з однодумцями, спілкуватися та допомагати один одному, що допомагає створити сприятливу атмосферу для навчання.

Для того, щоб сформувати мікроколектив в загальноосвітній школі, необхідно визначити тему, яка буде цікавою та релевантною для учнів та керівника групи. Учням слід розподілити завдання та обов'язки залежно від їхніх індивідуальних навичок та інтересів. Важливо також забезпечити учням необхідні ресурси для виконання проекту, такі як доступ до літератури, комп'ютерів, лабораторій, тощо.

Окрім того, дуже важливо створити атмосферу взаємодії та допомоги між учнями, а також між учнями та педагогом. Для цього можна організувати регулярні зустрічі мікроколективу (навіть, онлайн), на яких учні зможуть обговорювати свої успіхи та проблеми, ділитися ідеями та досвідом. Також можна використовувати різні методики роботи з групами, наприклад, проектну методику, проблемне навчання, ділову гру, колективне навчання, щоб стимулювати та сприяти активному взаємодії та співпраці між учасниками мікроколективу [4].

Важливо також пам'ятати, що мікроколективи повинні бути добре організовані та мають чіткі цілі та завдання, які необхідно виконати. Для цього можна використовувати плани дій та підсумкові звіти, які допоможуть зберігати контроль та моніторинг за процесом роботи мікроколективу.

У загальноосвітній школі формування мікроколективів може бути корисним інструментом для розвитку навичок та знань учнів. Водночас, важливо пам'ятати, що успіх формування мікроколективу залежить від відповідальності та активності всіх його учасників – учнів та педагогів.

Стан формування мікроколективів в макросередовищі загальноосвітніх шкіл залежить від конкретної школи та її керівництва, а також від підходу до організації навчального процесу та взаємодії між учнями та педагогами [1].

На жаль, у більшості загальноосвітніх шкіл стан формування мікроколективів є незадовільним. Відсутність системного підходу до організації навчального процесу, брак інноваційних методів та

підходів, недостатня увага до індивідуальних потреб та можливостей учнів – все це ускладнює формування мікроколективів в макросередовищі загальноосвітніх шкіл.

Однак, є кращі приклади, коли школи успішно формують мікроколективи та забезпечують учням необхідні умови для творчого та наукового розвитку. Такі школи активно використовують інноваційні методи та підходи, такі як проектне навчання, проблемне навчання, рольові ігри, дискусії, дебати, та інші. Вони також створюють спеціальні приміщення та обладнання для проведення досліджень та експериментів, залучають до роботи з мікроколективами кваліфікованих науково-педагогічних працівників та інших фахівців з практичного досвіду [6].

Отже, стан формування мікроколективів в макросередовищі загальноосвітніх шкіл є досить різним і залежить від конкретної школи. Шляхи формування можуть бути такими [8]:

1) Створення сприятливих умов для розвитку творчих здібностей учнів, зокрема, через організацію науково-дослідницької роботи та проектної діяльності.

2) Активне залучення учнів до участі у конкурсах, олімпіадах та інших заходах, які сприяють розвитку творчих здібностей та формуванню їхніх лідерських якостей, є важливим елементом розвитку особистості і формування компетентностей, необхідних для подальшого успішного життя.

3) Організація групової роботи на уроках та позаурочних заходах, зокрема, за допомогою методів проектного та проблемного навчання.

4) Створення спеціальних приміщень та обладнання для проведення досліджень, експериментів та проектної діяльності.

5) Залучення до роботи з мікроколективами кваліфікованих науково-педагогічних працівників та інших фахівців з практичного досвіду.

6) Залучення до роботи з мікроколективами батьків учнів, які можуть надати необхідну допомогу та підтримку.

7) Рекламування ініціативи з формування мікроколективів серед учнів та педагогічних працівників школи.

8) Створення мережі мікроколективів на різних рівнях (шкільний, міський, обласний), що дозволить об'єднати зусилля та досвід різних шкіл та педагогічних працівників.

Загальноосвітня школа має значний потенціал для створення умов, що сприяють розвитку творчих здібностей та наукової підготовки учнів. Мікроколективи можуть стати ефективним інструментом для реалізації цього потенціалу. Для успішного формування мікроколективів в макросередовищі загальноосвітньої школи необхідно залучати до цього всіх зацікавлених сторін, від учнів та педагогів до батьків та фахівців з практичного досвіду.

Список бібліографічних посилань

1. Артеменко, О. О. (2018). Мікроколективи учнів як чинник формування індивідуального стилю навчання. *Педагогіка і психологія*, 1, с. 54–59.

2. Глущенко, О. К. (2019). Організація мікроколективів учнів як засіб формування соціальних компетентностей. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 1(96), с. 34–40.

3. Карпенко, І. В. (2016). Мікроколективи в шкільному середовищі: сутність, організація та функції. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. Педагогічні науки*, 27, с. 56–59.

4. Коломієць, О. Л. (2017). Розвиток мікроколективів учнів в шкільному середовищі. *Проблеми сучасного педагогічного процесу*, 5, с. 57–72.

5. Свінцицька, Л. І. (2018). Формування мікроколективів учнів як засіб підвищення ефективності навчання. *Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету. Педагогічні науки*, 3, с. 50–54.

6. Соболев, В. О. (2019). Мікроколективи в освітньому процесі загальноосвітніх шкіл. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (91), с. 295–304.

7. Ткаченко, О. В. (2017). Мікроколективи учнів як засіб формування соціальних компетентностей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2 (57), с. 104–109.

Литовченко А. В.

КОМУНІКАЦІЯ В МАКРОСЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Початок будь-якої комунікації – визначення позицій. Взаємодія позицій (соціальних ролей) регулює та обмежує спілкування між людьми. Якщо учасники комунікації по-різному визначають свої ролі та позиції, взаєморозуміння порушується, починаються тертя між учасниками комунікації. Наприклад, соціальна роль викладача поєднує в собі необхідність виховувати та навчати молодих людей, піклуватися про їх побут і відпочинок, розподіл обов'язків між ними з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Ігнорування цих обов'язків говорить про те, що людина не відповідає потребам, які передбачені її соціальною роллю.

Це має місце і тоді, коли одного партнера цікавить результат, а другого – в більшому ступені діяльність; одного – мета діяльності, а другого – спілкування; одного – близькі сердечні відношення, а другого – тільки ділові контакти. Те ж відбувається, коли не пам'ятають про свою соціальну роль, обидва партнери прагнуть до домінування або, навпаки, обидва пасивні. В усіх цих випадках говорять про психологічну несумісність людей.

Успіх педагогічної діяльності насамперед зумовлено вмінням викладача правильно спілкуватися зі школярами, студентами, їх батьками, колегами. Висока техніка педагогічного спілкування – не тільки один з компонентів, але й провідна складова педагогічної майстерності. Оволодіння навичками спілкування – запорука успіху в роботі з виховання та навчання членів колективу.

Педагогічне спілкування є найбільш складним. Воно передбачає вплив на учнів, передачу соціального досвіду, наукових знань, міжособистісне спілкування. На практиці все це реалізувати важко, тому часто зводиться до формальної передачі знань і впливу на учнів. Цілі, які стоять перед учасниками комунікативного процесу – це передача інформації, тобто навчання. Це ділове спілкування. Але для покращення навчального процесу педагог повинен створити згуртований, дружний колектив. Ці вже взаємини спрямовані на співпереживання та розуміння особистості. Взаємини перестають бути формальними, виявляються особисті стосунки, симпатії між учителем та учнями. Для покращення

навчального процесу і застосовується створення команди та передача навичок соціальної взаємодії [1].

Дуже важлива система спілкування «учень-учень». Діти не тільки навчаються, а і мають коло спілкування, це друзі, приятелі і, навпаки, неприємні для них однолітки. Як діти спілкуються залежить від норм, правил прийнятих у даному класі, керівництва вчителя. Це стосується ділової взаємодії. В іншій взаємодії діти потребують створення теплих, емоційно значимих стосунків з однолітками, прагнуть до дружби, зближення своїх інтересів. Привабливість і повага учнів один до одного впливає не тільки на успіхи в навчанні, а і на прийняття особистості колективом. Це створює сприятливу атмосферу, дає почуття безпеки та впевненості в собі. Діти співпереживають один одному, ділові взаємини переростають в особисті. Установлення дружних взаємин є відображенням процесу соціального розвитку дітей. Такі комунікації спрямовані на встановлення неформальних стосунків. Метою взаємин є загальні інтереси, цінності, цілі.

Взаємини між учителями та батьками теж мають свої особливості. Основна задача в діловому спілкуванні – продуктивне співробітництво. Потрібно забезпечити ефективність у загальній справі. Батьки можуть не мати знань у галузі педагогіки, тому дуже важлива довіра до вчителя, прийняття його батьками. Педагог повинен бути зрозумілим, відкритим для них. Вчитель виступає в ролі організатора, який вирішує організаційні питання, узгоджує свій план роботи з батьками, передає інформацію від керівництва. Коли вчитель виступає в своїй професійній ролі, коли мова йде про успішність учнів, ситуація ускладнюється: вчитель дає рекомендації, закликає звернути увагу. Батьки не завжди готові і хочуть прийняти інформацію. Хороший педагог шукає підхід до кожного з батьків, а вони, в свою чергу, очікують порад і зрозумілих рекомендацій.

Наступні взаємодії педагога – це його колеги та керівники. Ця комунікація має такі ж самі принципи, що і будь-яка організація. Мета такого спілкування – планування, передача інформації та контроль виконання управлінських рішень. На особливості взаємодії між колегами та керівниками впливають стиль керівництва та психологічна атмосфера в колективі. Адміністратор є

лідером даного колективу. Він мотивує підлеглих на досягнення цілей. Взаємини поза професіональної діяльності будуються на особистих симпатіях, загальних інтересах. Хороший керівник знає про особисті проблеми та інтереси своїх підлеглих. Міжособистісні взаємини дозволяють підвищити ефективність в роботі, згуртувати колектив і бути лідером не тільки формально. Адміністратор стає значущим, як особистість, а вчитель почуває себе потрібним і гідним уваги.

Макросередовище школи – це складна система взаємин, де соціальні ролі накладаються одна на одну. Спілкування має одну мету (навчити), але будується по-різному. Учителі одночасно використовують і ділове, і побутове спілкування. Вступаючи у взаємодію з мікроколективами, педагогам потрібно швидко реагувати на пов'язані з ними зміни в комунікаціях. Уміння знаходити загальну мову з оточуючими, переключатися з одної ролі на іншу та професіоналізм роблять взаємини у школі цікавими та змістовними. Передається соціальний досвід, формуються навички соціальної взаємодії. У школі закладаються цінності, норми та традиції даного суспільства. У цьому середовищі формується особистість з усіма її особливостями та світоглядом [3].

Список бібліографічних посилань

1. Лійметс, Т. В. (2015). *Групова робота на уроці*. Київ: Изд-во Знання, 62 с.

2. Смотрицька, О. (2012). Комунікація у школі: система відносин. – *Сучасна освіта* [online]. Available at: <https://osvita.ua/school/method/3965/> [Accessed 11 Febr. 2023].

Назаренко А. А.

ФОРМУВАННЯ МІКРОСЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Формування мікросередовища початкової школи є важливим аспектом нової української школи. Нова українська школа – це школа, яка спрямована на розвиток особистості, на підвищення якості освіти та на відповідність вимогам сучасного життя [1]. Формування мікросередовища є важливою складовою процесу

навчання та виховання дітей. Мікросередовище – це навчальне середовище, яке формується в межах конкретного класу, в якому учні взаємодіють між собою і вчителем, між собою і батьками, між собою, батьками і вчителем. Умови трансформації макросередовища навчального закладу можуть вплинути на формування мікросередовища початкової школи. Тому важливо враховувати ці умови та розробляти стратегії, що дозволять забезпечити ефективну організацію навчального процесу та розвитку дітей.

В сучасних реаліях ми спостерігаємо зміну структури та складу учнів. У зв'язку з цим може змінитися динаміка взаємодії між учнями, що в свою чергу може вплинути на формування мікросередовища. Тому важливо створити умови для того, щоб учні могли ефективно спілкуватися та взаємодіяти між собою, зокрема, організувати колективні та індивідуальні проекти, групову роботу та інші форми співпраці [2]. Під час дистанційної роботи в початковій школі можна використовувати різні форми співпраці для формування мікросередовища [3]. Ось деякі з них.

- Віртуальні групи.

Вчитель створює віртуальні групи для учнів, які працюють разом. Вони можуть обговорювати завдання, виконувати спільні проекти і взаємодіяти через онлайн-форуми, спільні документи тощо.

- Партнерська робота.

Залучати учнів до партнерської роботи. Школярі можуть обирати своїх партнерів або працювати з кимось, кого вчитель відповідно запропонує. Це дасть змогу більш ефективно взаємодіяти між собою.

- Спільні проекти.

Учні можуть працювати над спільними проектами в парах або групах. Вони можуть створювати відео-презентації, газети, брати інтерв'ю, які будуть представлені на онлайн-виставці (наприклад, на дошці Padlet).

- Кооперативні ігри.

Можна використовувати онлайн-кооперативні ігри, щоб створити співпрацю між учнями. Наприклад, учні можуть грати в онлайн-шахи, пазли, розгадувати кросворди тощо.

- Спільні віртуальні подорожі.

Подорожувати можна класом, групами, а потім обмінюватися враженнями. Екскурсії проводяться і на уроці, і в позаурочний час, і на канікулах. Спільне відвідування онлайн-музеїв та виставок дасть змогу обговорювати виставлені експонати, обмінятися враженнями.

- Віртуальні свята.

Створення можливостей для учнів святкувати різні свята та проводити онлайн-заходи з іншими учнями. Академія надає таку можливість: День школяра, Новий рік, День народження бібліотеки, День сім'ї, День народження НУА тощо. Дітям полюбилися готувати вистави, там вони можуть показати свої артистичні таланти і побачити інших учасників вистави.

Окрім цього мають місце святкування днів народження дітей, піжамні вечірки, кольорові дні тощо.

- Віртуальні книжкові клуби.

Через онлайн-форуми, відео-конференції потрібно залучати дітей до віртуальних книжкових клубів, де вони зможуть обговорювати книжки, які прочитали, ділитися своїми думками, враженнями, матимуть змогу рекламувати прочитану книгу.

- Робота в сесійних залах.

На деяких онлайн-платформах існують сесійні зали, де учні можуть співпрацювати в парах, групах на уроках і при проведенні виховних заходів.

Взаємодія вчителя і учнів є ключовим фактором у формуванні позитивного мікросередовища в умовах трансформації макросередовища учбового закладу. У цьому контексті важливо звернути увагу на деякі аспекти, які сприяють створенню такого середовища.

- Створення відкритої комунікації.

Вчителі мають бути відкриті до спілкування з учнями, а також створювати можливості для спілкування з ними. Це допоможе збільшити взаєморозуміння, підтримати довіру та підвищити ефективність навчання.

- Створення позитивної атмосфери.

Вчителі повинні створювати позитивну атмосферу в класі, де учні відчують себе комфортно і безпечно. Використання інноваційних технологій [2].

Використання цих технологій підвищить ефективність навчання та допоможуть вчителю створити цікаве та захоплююче середовище для учнів.

Взаємодія батьків і вчителів теж може вплинути на формування мікросередовища в початковій школі в умовах трансформації макросередовища учбового закладу, коли змінюється формат навчання. Взаємодія батьків і вчителів стає ще важливішою, оскільки вона може впливати на те, як учні відчувають себе на уроках та яких результатів вони досягають. Батьки можуть допомагати вчителям створювати мікросередовище в класі, доповнюючи його зовнішнім підтримуючим середовищем. Вони допоможуть вчителям знаходити додаткові ресурси. Вчителі можуть організовувати регулярні зустрічі та консультації з батьками, де вони зможуть обговорювати актуальні питання та відповідати на запитання. Це допоможе батькам бути в курсі навчального процесу та сприятиме покращенню взаємодії між батьками і педагогами. Вчителі можуть використовувати електронні засоби спілкування, такі як електронна пошта або месенджери, щоб зв'язатися з батьками та повідомляти їх про актуальні події та інформацію про навчальний процес. Цікавим видом роботи можуть бути спільні проекти, в яких батьки можуть брати участь разом зі своїми дітьми. Це сприятиме зміцненню зв'язку між батьками та дітьми, а також покращить взаємодію між батьками і вчителями. Це, в свою чергу, сприятиме покращенню комунікації та співпраці між усіма учасниками навчального процесу.

Що ж дає формування мікросередовища конкретно кожній дитині в контексті нової української школи?

1. Розвиток соціальних навичок.

Взаємодія з однолітками та вчителями сприяє розвитку соціальних навичок учнів, які дуже важливі для їх подальшого життя.

2. Індивідуальний підхід до кожного учня.

Мікросередовище дає можливість вчителю більш ефективно працювати з кожним учнем.

3. Розвиток творчості та критичного мислення.

Мікросередовище допомагає створити атмосферу, що сприяє розвитку творчого та критичного мислення, оскільки воно дає можливість учням висловлювати свої думки та ідеї, обговорювати їх з іншими.

4. Виховання цінностей та моральних якостей.

Мікросередовище допомагає вчителю виховувати в учнів цінності та моральні якості через атмосферу взаємодії, взаємоповаги та довіри [1].

Мікросередовище допомагає вчителю створити добру здорову атмосферу в класі, що сприяє вихованню в учнів позитивних цінностей та моральних якостей, таких як взаємодопомога, толерантність, повага до думки інших. Учні вчать бути самостійними і відповідальними, що сприяє розвитку їхніх вмінь та навичок.

Список бібліографічних посилань

1. Mon.gov.ua, (2016). *Нова українська школа* [online] Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 27 October 2016].

2. Бондар, Л.В. (2003). *Спільна навчальна робота молодших школярів як чинник їх розумового та соціального розвитку*. Дис. канд. психол. наук. Київ, 204 с.

3. Гущина, Н.І. (2018). *Розвиток цифрової компетентності вчителів в умовах формальної та неформальної освіти*. Київ: Видавничий дім «Освіта», с. 21–24.

4. Воротникова, І.П., Чайковська, Н.В. (2020). Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва*. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 4, 456 с.

Хвалюк І. І.

ШКОЛА І СІМ'Я: НОВИЙ ФОРМАТ СПІВПРАЦІ

Сім'я – це соціальна мікрогрупа, яка є найважливішим ступенем соціалізації особи, яка передає різносторонній соціальний досвід підростаючому поколінню. Тут формується світогляд дитини, ставлення до навколишнього світу. Розуміння та врахування особливостей сучасної сім'ї вчителями і батьками сприяють реалізації її виховних можливостей.

Сучасна освіта – це не двосторонній процес взаємодії учнів і вчителів, в ньому присутня третя, і дуже важлива сторона –

батьки. Батьки й педагоги – дві наймогутніші сили у становленні особистості кожної людини, роль яких неможливо перебільшити.

Підхід, в якому батьки являються активними учасниками навчально – виховного процесу нарівні з учнями та вчителями, є абсолютно природним, адже сім'я – це середовище первинної соціалізації дитини, джерело її емоційної підтримки, засіб передачі та збереження цінностей. Оскільки основною метою сучасної освіти є становлення й розвиток особистості, як невід'ємної частини соціокультурного середовища, без участі батьків досягти її реалізації неможливо. Тому в основі ефективного навчання лежить педагогіка партнерства. В її основі закладено спілкування, взаємодія та співпраця між вчителем, учнем і батьками. Партнерство сьогодні – це принципова необхідність, бо успішно розвивається той заклад, який відкритий для співпраці, швидше реагує на суспільні зміни, шукає нові ресурси для просування вперед. Основи педагогіки партнерства закладено в національній педагогічній традиції. Вони ґрунтуються на ідеях В. О. Сухомлинського.

На провідній ролі сім'ї у вихованні дитини, наголошував В. О. Сухомлинський: «Без ... активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного збагачення дорослих та дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіша навчально-виховна установа та неможливий моральний прогрес суспільства» [4, с. 11–12]. Він зазначав, що завдання виховання можуть бути успішно вирішені в тому випадку, якщо школа підтримує зв'язок із сім'єю, якщо між вихователями та батьками встановилися відносини довіри та співробітництва. Шлях до успіху – єдність цілей та завдань сім'ї та школи.

Народна українська академія, яка реалізує модель безперервної освіти, реалізує педагогіку партнерства сім'ї і навчального закладу на кожній освітній сходинці:

- Дитячій школі раннього розвитку;
- Спеціалізованій економіко-правовій школі;
- Університеті.

Поряд із традиційними формами організації освітнього процесу, навчальний заклад фокусується на створенні освітнього сере-

довища, що ґрунтується на партнерських взаємозв'язках між вчителем, учнями та батьками, на засадах взаєморозуміння, спільності інтересів у бажанні якісної освіти.

Звичайно, робота з організації партнерської взаємодії з батьками має свою специфіку на кожному освітньому етапі. Розпочинається взаємодія батьків і школи з першої зустрічі. Ця зустріч – не лише знайомство з умовами і комплексом послуг, які може надати навчальний заклад, а з цінностями і пріоритетами навчання і виховання. Стосунки партнерства складаються там, де погляди і прагнення сім'ї і школи співпадають. Робота вчителів школи здійснюється двома шляхами успішної співпраці:

- постійне, чітке, двостороннє спілкування;
- різні засоби залучення батьків до освітнього процесу.

Одним із основних контактів школи з батьками залишаються батьківські збори. Зазвичай, на початку навчального року проводяться настановчі батьківські збори, на яких ознайомлюємо батьків із можливими засобами щодо їхньої участі у освітньому процесі. Останні – підсумкові батьківські збори, метою яких є підбиття результатів розвитку власної дитини, дитячої спільноти за рік.

Під час зустрічі батьки можуть порівняти отримані результати з попередніми, побачити досягнення учнів усього класу. Ці збори можуть проходити традиційно, а можна їх провести як урочисті збори, свято прощання з попереднім класом, збори – походи і т. ін. Поточні батьківські збори замінили на регулярні індивідуальні зустрічі «віч-на-віч» з батьками, які являються надзвичайно важливими у процесі спілкування з батьками. В НУА такі форми проведення отримали особливе схвалення з боку батьків. Така модель взаємодії з батьками вимагає ґрунтовної підготовки. Для цих зустрічей вчитель готує результати успішності дитини, її індивідуальні досягнення. Тож головна мета змін – спілкування батьків із школою в контексті шкільного життя їхньої дитини.

Слід зазначити, що в НУА накопичено значний досвід залучення батьків до освітнього процесу. Щорічно проводиться конкурс «Історія моєї родини», який передбачає вивчення генеалогічного дерева сім'ї, сімейних архівів, фотографій, знайомство з реліквіями, традиціями, які зберігаються в сім'ях та можуть бути передані

майбутнім поколінням. На конкурс учні представляють свої роботи, які вони готували разом з батьками, оскільки написати роботу без допомоги батьків, близьких родичів неможливо. Академічний конкурс «Історія моєї родини» – інноваційна форма виховної роботи, яка спрямована на співпрацю усіх: учнів, батьків і вчителів.

У вересні 2020 року в академії стартувала Програма «Формування професійного вибору: як перетворити мрію на професію». В реалізації цієї програми приймають активну участь батьки учнів. Вони проводять класні години, організовують екскурсії на власні виробництва, тощо. Залучаються батьки до навчально-виховного процесу за допомогою і таких форм діяльності: дні творчості дітей та їхніх батьків, допомога в проведенні дня дослідника та виставці «Наукова іграшка», організація походів і екскурсій і тощо. Okремо можна розглянути питання навчання батьків. Щорічно НУА проводить батьківські конференції за різноманітними актуальними питаннями. І хоча ці питання не є безпосереднім обов'язком навчального закладу, але значною мірою покращують партнерську взаємодію школи з родинами учнів. Проте є форми взаємодії, які потребують оновлення з огляду на необхідність залучення батьків до процесів трансформації школи та реалізації освітніх програм.

Як показує практика, співпраця сім'ї та школи призводить до особистісного й академічного зростання дитини. Коли діти бачать, що їхні батьки беруть участь у шкільних заходах, співпрацюючи з учителем, їхнє почуття власної цінності зростає. Коли навчальна програма розглядає батьків як активних партнерів учителя у процесі дитячої освіти, діти мають більше мотивації до демонстрування позитивних результатів у школі. Усі діти виграють від добрих, дружніх стосунків між домом і школою.

Співпраця учнів, батьків і педагогів – це рівність позицій партнерів. Сім'я і школа – два суб'єкти створення сьогодення та майбутнього дитини. Їхня ефективна взаємодія – це партнерство заради майбутнього.

Список бібліографічних посилань

1. Rada.gov.ua, (2014). *Про освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [Accessed 19 Dec. 2021].
2. Корсакова, О., Трубачова, С. (2008). *Зміст сучасної шкільної освіти: дидактичний аспект* [online]. Available at: <https://osvita.ua/school/method/787/> [Accessed 19 Dec. 2021].
3. Бібік, Н. М. (ред.). (2018). Розділ 8. Співпраця з батьками. [online] У: *Нова українська школа*. Київ: Літера ЛТД, 160 с. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/> [Accessed 19 Dec. 2021].
4. Астахова, Е. В. (ред.). (2016). *Партнерство ради будущегоо*. Харків: Изд-во НУА, 235 с.

Секція III

Нові тенденції у викладанні іноземних мов у школі

ДОПОВІДІ

Батманова С. М., Зобова Г. М.

СПІВРОБІТНИЦТВО ШКОЛИ Й УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОГО І ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Українська система освіти переживає глибокі трансформації, зумовлені різними факторами. Світова глобалізація та інтеграція України до Європейського Союзу підкреслили необхідність більш поглибленої підготовки з іноземних мов. «Викладання іноземних мов у середній школі спрямоване на розвиток комунікативної та соціокультурної компетенції учнів на рівні, достатньому для продовження навчання в університеті. Щоб допомогти учням досягти необхідної мовної кваліфікації, наша Спеціалізована економіко-правова школа впроваджує нові інноваційні методи навчання, сучасні технології, використовуючи сучасні навчальні посібники» [1]. Одним з ефективних способів досягнення цієї мети є організація дослідницької діяльності учнів як на уроках, так і в позаурочний час. Залучення школярів до дослідницької роботи дозволяє успішно вирішувати багато освітніх завдань, пов'язаних з індивідуальним підходом, створенням позитивної навчальної мотивації, професійною орієнтацією.

Роль вчителя в умовах дослідницько-орієнтованої освіти полягає не стільки в передачі учням готових знань, умінь і навичок, скільки в організації відповідного освітнього середовища, в якому учень спирається на особистісний потенціал, взаємодію «учень-учитель», застосування дослідницької діяльності. Таким чином, дослідницька робота учнів стає одним із важливих завдань сучасної шкільної освіти, що ґрунтується на найбільш значущій потребі людини в новій інформації, нових результатах діяльності, відкриттях. Ця потреба є невід'ємною частиною сенсу життя особистості.

Метою цієї статті є аналіз ефективності роботи учнівської молоді Спеціалізованої економіко-правової школи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (СЕПШ ХГУ «НУА») в рамках Малої академії наук за філологічним напрямом з акцентом на іноземні мови та лінгвістику. Водночас дана стаття – яскравий приклад взаємодії мікро- та макросередовищ, центром якої є учень.

Мала академія наук (МАН) в Україні – це середовище для талановитих дітей. «Унікальна освітня система забезпечує організацію та координацію наукової діяльності учнів і створює умови для їхнього інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення» [2]. Вона також сприяє розвитку наукового потенціалу країни. Діяльність Малої академії наук спрямована на виявлення, розвиток і підтримку обдарованої учнівської молоді, здатної до науково-дослідницької діяльності.

Слід зазначити, що особливістю та конкурентною перевагою Народної української академії є взаємодія шкільних вчителів та університетських викладачів у рамках інтегрованих кафедр. Така комунікація «школа – університет» значно підвищує якість освіти та наукових досліджень. Підготовка учнів СЕПШ до участі у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН значною мірою спирається на взаємодію вчителів та викладачів Народної української академії, які стають науковими керівниками та науковими консультантами юних дослідників. Для організації науково-дослідницької роботи учнів 9–11 класів та підвищення якості наукових проєктів створено та розроблено методiku роботи дослідницьких кластерів – мікрогруп талановитих особистостей та експертів, метою яких є консолідація зусиль університетських та шкільних фахівців, а також школярів навколо певної соціо-, лінгвокультурної проблематики. У дослідницьких кластерах існує розподіл ролей і функцій, які пояснюються далі.

До плідних наукових тандемів, які працюють у дослідницьких кластерах, належать доцент загальноакадемічної кафедри іноземних мов ХГУ «НУА» Н.С. Молодча з С.М. Батмановою та Г.М. Зобовою (вчителями англійської мови, спеціалістами вищої категорії), завідувач загальноакадемічної кафедри іноземних мов ХГУ «НУА» А.О. Хільковська разом з О.В. Тарасовою (заступником директора СЕПШ з науково-дослідницької роботи). Ми також

відзначаємо велику роботу професора О.В. Тарасової (на жаль, вже покійної) в процесі підготовки якісних робіт на конкурс МАН. Під її керівництвом були успішно захищені проєкти з міжкультурної комунікації та аналізу концептів «праця», «гроші».

«Методологія роботи в рамках дослідницького кластеру передбачає обговорення теми наукового проєкту. Викладач університету зі значним науковим досвідом надає необхідні ресурси та проводить консультації, бесіди, семінари, майстер-класи, під час яких розповідає про основні аспекти дослідницького проєкту та його теоретичну базу» [3]. Семінари мотивують і заряджають школярів на наукову творчість. Учасник МАН, школяр, самостійно готує і систематизує матеріал для дослідження. Наприклад, один з учасників зібрав корпус англійської інноваційної лексики, присвяченої діджиталізації та роботизації. Цікаво, що у зборі нової термінології він виявився більш підкованим, ніж його вчителі, що також підвищило його мотивацію. Шкільний вчитель разом з учнем тісно співпрацюють над проєктом. Під час онлайн-конференцій вони обговорюють питання та готують попередню версію роботи, яку подають на остаточну перевірку університетському професору. Команда готує презентацію та постер для захисту на конференції МАН.

Проєкти-переможці, запропоновані науковими керівниками та схвалені нашими учнями, були надзвичайно актуальними та сучасними. Так, Святослав Кулик (10 клас) представив доповідь на тему «Концепт «свобода» як ключ до розуміння етносоціології та психології суспільства в іншомовних культурах». Проєкт Катерини Каневської (10 клас) було підготовлено за темою «Лексика як ключ до розуміння етносоціології та психології культури: моделі «дружби» в різних культурах». Актуальність проєктів була визначена двома факторами, «свобода» і «дружба», які є основними базовими цінностями, що формують світогляд і поведінку людей. Вивчення мовної свідомості є одним з напрямків мовознавства, що найбільш активно розвивається. В обох роботах учні розглядали питання взаємозв'язку між мовою, культурою та суспільством. Вивчали зміни концептів «дружба», «свобода», «воля» в англійській та слов'янських лінгвокультурах на матеріалі паремій, прислів'їв та приказок. Вони також довели нерозривний зв'язок між національно зумовленим етнічним менталітетом

і мовою. Виявлено концепт «свобода» з його семантичною специфікою у слов'янських культурах як головну цінність у суспільстві.

Першою науковою роботою Андрія Харитонова стала тема «Словотвірний потенціал неологізмів із семою «людина»: семантичний та структурний аспекти». Актуальність його дослідження полягала в системному аналізі новітньої англійської лексики з семою «людина» та з'ясуванні структурно-семантичних особливостей, що сприяє більш комплексному вивченню англійської інноваційної лексики. У своєму дослідженні учень класифікував 20 інноваційних одиниць із семою «людина». За результатами семантичного аналізу було виділено 4 групи неологізмів: професії, соціальний статус, особистісні та гендерні характеристики. А структурний аналіз засвідчив найпоширеніші способи творення неологізмів: телескопію, афіксацію, утворення нового слова та метафоричне перенесення. Другий проєкт Андрія Харитонова «Інноваційна лексика сучасного англомовного дискурсу в «цифровій» сфері: специфіка відтворення в українській мові» також став переможцем. Школяр зібрав корпус із 30 нових одиниць цифрового дискурсу, проаналізував їх структурно, зробив лексико-семантичну класифікацію та на основі структурно-семантичного аналізу виявив оцінний компонент одиниць вибірки. І, нарешті, переклав нові слова українською мовою. У своєму дослідженні Андрій обґрунтував та розробив глосарій неологізмів для подальшого аналізу. Результати дослідження учень успішно представив на I (районному) та II (обласному) етапах Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України в секції «Мовознавство (англійська мова)»

У відгуках всі учні високо оцінюють свій науковий досвід і вдячні науковим керівникам за те, що вони допомагали їм розібратися в складних речах, ділилися науковою літературою та супроводжували їх на всіх етапах дослідження. Свідчить учасниця МАН Катерина Каневська, нині студентка факультету іноземних мов ХНУ імені В.Н. Каразіна: «Участь у МАН дала мені досвід аналізу літератури, вивчення відповідних теоретичних джерел за темою. Також це допомагає мені вивчати значення слів з соціокультурної точки зору, що дуже корисно для мого навчання зараз. Крім того, під час роботи над курсовим проєктом я вико-

ристовую свої попередні дослідження та методику соціолінгвістичного опитування, яку проводила у школі».

Ще один успішний переможець Святослав Кулик, який зараз навчається в коледжі в Ізраїлі, розповідає: «Завдяки моїм науковим дослідженням в СЕПШ ХГУ «НУА» тепер я можу працювати з різними джерелами інформації, аналізуючи її та виділяючи головні факти та ідеї. Це вміння, набуте під час роботи над дослідницьким проєктом, додає мені впевненості в собі».

Ділиться Андрій Харитонов, учень 11 класу, який двічі брав участь у дослідницьких проєктах, і в обох випадках був переможцем: «Моя робота була надзвичайно важкою. Під час роботи над проєктом мені було складно отримати необхідну теоретичну інформацію: доводилося користуватися Інтернетом, узагальнювати дані та концентруватися на дослідницьких завданнях. Але це був корисний досвід, оскільки в майбутньому я бачу себе

в ІТ-сфері, тому я радий, що мій дослідницький проєкт був пов'язаний з цією темою. Також я вдячний своїм науковим керівникам за натхнення та батькам за підтримку».

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що успішність роботи юних дослідників, які беруть участь у МАН, визначається прагненням усіх членів дослідницького кластеру до реалізації наукового та творчого потенціалу особистості, а також відповідальною взаємодією викладачів школи й університету з метою підтримки юних дослідників на всіх етапах їхньої роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Molodcha, N., Zobova, G. et al. (2017). *25 years of Foreign Language Teaching at Kharkov University of Humanities «People's Ukrainian Academy»* [online], Kharkov: PUA, 76 p. Available at:<http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/handle/123456789/1710> [Accessed 17, February 2022].

2. Молодча, Н.С., Хільковська, О.О. (2020). *Інтегрована кафедра як ключова структура комплексу неперервної освіти (на досвіді загальноакадемічної кафедри іноземних мов Харківського гуманітарного університету “Народна українська академія”)*. У: Університетсько-шкільні кластери: Світовий досвід та перспективи його адаптації в Україні. Харків: НУА, с. 127–135.

3. Тарасова, О.В. (2020). *Конкурс МАН: взаємодія середньої школи та ВУЗ*. У: Університесько-шкільні кластери. Світовий досвід та перспективи його адаптації в Україні. Харків: НУА, с. 172–175.

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ, УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ

Агєєнко Л. М.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Запорука успішної соціалізації учнів – це формування ключових компетентностей. Вони визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні види роботи, ефективно розв’язувати різні навчальні завдання та життєві проблеми, виховувати у себе здатність до рефлексії.

Коли перед нами постають реальні проблеми, які неможливо вирішити за допомогою наявних знань та умінь, тоді ми залуцаємо принципи, стратегії та процедури критичного мислення. Це відбувається під час розв’язування проблемних задач ймовірнісної оцінки та ухвалення рішень, а також формулювання висновків. Ф. Станкато зазначав, що критичне мислення – це формулювання суджень відносно правдивості та реальності заяв або відповідей щодо розв’язання проблем. Дуже влучним зауваженням В. Заботіна було зазначення тієї обставини, що мислення не завжди розв’язує проблеми і не всі задачні ситуації є проблемними. Це означає, що критичного мислення потребують не будь-які задачі, а лише ті, для розв’язання яких наявних знань та навичок недостатньо.

Учень, який навчається в сучасному навчальному закладі, – це особистість, у якої мають бути сформовані всі ключові компетентності. Саме така особистість зможе успішно самореалізуватися в соціумі як свідомий та відповідальний громадянин, високий професіонал, особистість.

Давайте роздивимось складові, якими повинна керуватись модель особистості

- Політкультурні компетентності
- Продуктивність творчої діяльності

- Здоров'я – зберігаючі
- Комунікативні
- Саморозвитку, самоосвіти
- Соціальні

Успішність та ефективність формування компетентностей учнів залежать від форм та методів організації навчально-виховного процесу. Пріоритетними в цьому відношенні стають сучасні педагогічні технології, інтерактивні методи навчання, інформаційні комп'ютерні технології, презентації, які забезпечують активні форми діяльності учнів, залучають їх до творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації на засадах концепції розвитку критичного мислення. Базисом для генезу критичного сприйняття інформації є навички читання і письма.

Особливості методики розвитку критичного мислення

Критичне мислення – це:

- Здатність знайти необхідну інформацію та використовувати її самостійно під час прийняття рішення
- Перевірка окремих ідей на можливість їх використання
- Моделювання систем доказів, на основі яких базуються різні точки зору
- Уміння піддавати ідею м'якому скепсису
- Уміння урівноважувати у своїй свідомості різні точки зору
- Об'єднання активного й інтерактивного процесу
- Переоцінка та переосмислення понять та інформації

Структура уроку-моделі за методикою розвитку критичного мислення

Модель уроку згідно з методичною структурою розвитку критичного мислення складається з трьох фаз: Евокація, Осмислення, Рефлексія

Евокація

На цьому етапі здійснюється декілька важливих пізнавальних операцій:

Учні активно рефлексують над вивченими темами. Це первинне занурення дає можливість учням установити рівень власних знань, що є визначальним, адже міцні знання можуть бути сформовані тільки на основі аналізу та синтезу відомої інформації. Навчальний процес – це процес поєднання нового з відомим.

Відбувається активізація діяльності учнів, їх мислення, говоріння, що є дуже важливим, бо, артикулюючи свої думки, учні переходять на рівень самоусвідомлення.

Зацікавленість і самонаправленість учнів на дослідження теми, при цьому визначається мета навчання, що є вирішальним моментом.

Основні форми роботи на фазі евокації: «мозкова атака»; робота в парах; робота в групах.

Осмилення (фаза вивчення нового матеріалу)

Тут учні вступають у контакт з новою інформацією, ідеями, працюючи з текстом, інформацією, історичними документами, відеоматеріалами. В процесі роботи використовуються такі прийоми, як читання із системою позначок «Поміч». При цьому, прочитавши речення, треба поряд поставити відповідну позначку:

- + – відома інформація;
- ! – нова інформація;
- ? – здивувала, зацікавила;
- – заперечує тому, що знаю.

Система позначок дає можливість учням активізувати розумові операції, співвіднести своє розуміння того, що читає дитина, з тим, що вона вже знає. Так виникає зв'язок між відомим та невідомим, створюються умови для формування інформаційних компетентностей учнів.

Рефлексія (фаза міркування)

Діяльність учнів на цьому етапі полягає в тому, що:

– Учні індивідуально чи разом з іншим складають списки, нотатки, порівняльні схеми, що відображають нову інформацію, яку отримали під час дослідження.

– Складають, у групах, узагальнюючі таблиці, інтелект карти.

Задачі рефлексії

На стадії рефлексії реалізуються важливі задачі

учні розуміють краще те, що можуть уявити і виразити власними словами: «Те, що я чую – я забуваю; те, що я бачу і чую – я трохи запам'ятовую; те, що я бачу, чую і промовляю – я починаю розуміти» відбувається активний обмін думками, висловлюваннями.

Це забезпечує збільшення словникового запасу, дає можливість розширити знання за темою, побачити різні підходи до оформлення відповіді, складання схем. А значить, здійснюється процес

формування інформаційних комунікативних компетентностей та компетентностей саморозвитку самоосвіти учнів.

Можливість методичної системи

Таким чином, наведена методична система дає можливість учителю:

- Розвивати навички взаємопідтримки
- Розвивати уміння логічно викладати матеріал
- Розвивати навички спілкування
- Формувати ключові компетентності учнів
- Активізувати пізнавальний процес
- Сприяти мислення учнів

Залучати всіх учнів до творчої діяльності

Мотивувати та стимулювати їх діяльність

Стимулювання критичного мислення

Щоб стимулювати критичне мислення, учителю необхідно:

Створити умови для використання критичного мислення.

Дозволити учням вільно розмірковувати та висловлювати свої думки із вивченої теми.

Усвідомлювати та аналізувати різноманітні ідеї та думки

Виховувати культуру, дотримання правил диспуту

Сприяти активному залученню учнів до процесу навчання

Висловлювати впевненість у здібностях кожного учня

Цінувати критичне мислення учнів

Ефективна практика

Щоб почати ефективно практикувати критичне мислення, учні повинні:

Розвивати впевненість у собі

Брати активну участь у процесі навчання

Бути готовими приймати чи відкидати міркування, судження, аргументи в залежності від проаналізованої інформації.

Поважати думки інших, дослуховуватись до аргументів протилежної сторони.

Групова форма роботи – середовище для розвитку критичного мислення та формування ключових компетентностей

Основною формою роботи для розвитку критичного мислення є групова форма роботи. Під час роботи в групі відбувається спільне розв'язання поставлених задач. У процесі цієї роботи

в учнів розвиваються почуття взаємопідтримки, взаємодопомоги, зникає відчуття страху, скованості. Працюючи в групі, учні вчать обговорювати проблему, висловлювати власні твердження, аналізувати думки співрозмовника, приймати рішення.

Правила роботи в групах

Робота в групах будується на правилах:

- Один говорить – усі слухають
- Висловлювати свої думки чітко, лаконічно
- З кожної проблеми висловлюються всі члени групи
- Група доручає одному з її членів виступити
- Усі цінують час

Працюючи в групі, в нагороду за уміння слухати та співпрацювати учні набувають компетентностей критичного мислення.

Мудрість у філософському значенні – самокритика розуму, вічний рух уперед; не просто широкі знання, а передовсім уміння розмірковувати. На думку М. Ліпмана, в стабільних традиційних суспільствах переважала перша з цих цілей, в сучасному інформаційному суспільстві слід надавати перевагу гнучкості та винахідливості, а не знанням. Свою концепцію освіти як дослідження (*education as inquiry*) він розглядав як таку, що гармонійно поєднує дві принципово важливі для освіти цілі – передачу знань та здійснення дослідження з метою встановити істину. Критичне мислення він розглядав як нагальну потребу для життя в сучасному світі, оскільки це складене уміння дозволяє правильно розв'язувати широке коло практичних проблем у будь-якій професійній діяльності (архітектурі, юриспруденції медицині тощо), в людських взаєминах (ситуації морального вибору), в науковій діяльності, в повсякденному житті тощо.

Характер розв'язуваних проблем – ось що визначить розумовий розвиток учнів. Отже, критичне мислення розглядалось М. Ліпманом, фундатором цієї педагогічної новації, як навчання умінню розмірковувати.

Саме така форма роботи створює особливі умови для формування ключових компетентностей. Перш за все, це комунікативні навички, які передбачають оволодіння способами взаємодії з людьми, вміння спілкуватися усно, письмово; здатність

до толерантності у спілкуванні: дотримання культури дискусій, уникнення категоричності, визнання своїх помилок. Також це соціальні компетентності, які передбачають здатність та уміння діяти в соціумі з урахуванням позицій інших. Формування соціальних компетентностей відбувається в процесі роботи учнів у групі, де створюються умови для співпраці учнів, організації їх спільних дій, прийняття спільних рішень; де використовуються взаємодопомога, взаємоперевірка, взаємооцінка та самооцінка діяльності.

Ось чому критичне мислення – це вагомий чинник існування і формування демократії, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здібність та готовність оцінювати ситуацію критично. Оскільки цивілізований диспут – природний спосіб відносин двох або більшого числа вільних особистостей щодо питань із сфери перетину їхніх інтересів, остільки критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у вільному демократичному суспільстві

Методичні стратегії методики розвитку критичного мислення

Розвиток критичного мислення досягається застосуванням різних методичних стратегій, які використовуються на окремих етапах уроку.

«**Мозкова атака**» – це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що здійснюється через вільне накопичення ідей з певної теми, вираження поглядів усіх учасників. Цей метод дає змогу групі учнів використовувати свої інтелектуальні можливості для швидкого та ефективного виконання завдання.

«**Джигсоу**» – методична стратегія, згідно з якою учні працюють у групах, причому кожна вивчає окреме питання. Після вивчення інформації, проведення досліджень кожна група складає свій малюнок, схему, або інтелект карту і представляє її всьому класу, навчаючи при цьому інших.

Сенкан – це вислів, який складається з п'яти рядків: Слово-тема (іменник). Два прикметники. Три слова, які визначають дію, пов'язану з темою. Фраза. Слово – синонім теми. П'ятихвилинне есе використовується наприкінці уроку, щоб допомогти учням

краще зрозуміти свої думки з вивченої теми і щоб дати можливість учителю проаналізувати, що відбувається в класі на інтелектуальному рівні.

П'ятихвилинне есе ставить перед учнями два завдання:

- написати, що дізналися з теми;
- поставити запитання – «Що залишилось незрозумілим».

Ці відповіді вчителі використовують під час планування наступного уроку.

Використання цих прийомів створює можливості для формування інформаційних компетентностей. Вони пов'язані з умінням добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел. Прийоми та стратегії методики розвитку критичного мислення створюють необхідні умови для різнопланової роботи з інформацією: складання алгоритмів, виділення головного, представлення матеріалу у вигляді схем, малюнків, написання сенканів, есе.

Варто залучати учнів до складання опорних конспектів, цікавих ситуативних задач, кросвордів, підсумкових запитань, творчих завдань. Таким чином, саме методика розвитку критичного мислення дозволяє максимально підвищити ефективність навчально-виховного процесу, дає можливість створити такі умови, коли всі учні залучаються до активної, творчої навчальної діяльності, процесу самонавчання, самореалізації, вчать спілкуватись, співпрацювати, критично мислити, відстоювати свою позицію.

Реалії сучасного життя вимагають подолання репродуктивного стилю навчання (самостійно і творчо) і переходу до нової освітньої парадигми, яка забезпечуватиме пізнавальну активність і самостійність мислення учнів – це є стратегічний напрямок модернізації освіти. А самостійність мислення неможлива без його критичності.

Ринку праці потрібні «освічені, кваліфіковані і мобільні робітники, готові до постійної зміни місця роботи та виду занять» [1, 2], а це потребує навичок самостійного творчого критичного мислення. Сьогодні діяльність все більше набуває творчого характеру, а творча діяльність завжди спирається на теорію. Як наголошував М. Алексєєв, «під час вирішення питання про те, як готувати молоде покоління до життя, праці, слід враховувати не лише сьогоденні вимоги щоб молодь була здатна до саморозвитку

та засвоєння потрібних у житті знань, умінь та навичок. А такої мети можна досягти лише розбудовуючи нашу освіту на засадах особистісно орієнтованого навчання, яке ми намагаємось останнім часом впровадити в нашу систему освіти суспільства, але й ті, що постануть перед ним років через 20–30, коли молоде покоління буде вже працювати у розквіті своїх сил».

Саме тому сьогодні наголос в освіті робиться на ґрунтовну теоретичну підготовку, автономію та незалежність учня. Очевидним є той факт, що залежна та несамостійна людина не може бути творцем. Першочерговим завданням стає прищеплення інформаційної культури та навичок самоосвіти, а без критичного мислення цього неможливо досягти. Отже, мета сучасної освіти – це не людина, що оволоділа сукупністю певного теоретичного багажу, а це – творча, самостійна, вільна особистість здатна до саморозвитку та засвоєння потрібних у житті знань, умінь та навичок. А такої мети можна досягти лише розбудовуючи нашу освіту на засадах особистісно орієнтованого навчання, яке ми намагаємось останнім часом впровадити в нашу систему освіти.

Підсумовуючи викладене, зазначимо: розвиток критичного мислення відбувається завдяки дослідній роботі в класі та вдома. Лише залучення учнів до наукового пошуку дає змогу опанувати навичками критичного мислення для їх практичного використання у реальному житті.

Список бібліографічних посилань

1. Ліпман, М. (1991). Рефлексивная модель практики освіти. *In: Th inking in Education*. Cambridge,
2. Нова українська школа. (2017). *Концептуальні засади реформування середньої школи*. [online] Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf/> [Accessed 11 Feb. 2023].
3. Тягло, О. (2008). *Критичне мислення*. Харків: Основа, 187 с.

Ануфрієва І. Л.

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ В МАКРОСЕРЕДОВИЩІ
СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Епоха глобалізації вимагає від людства йти в ногу з часом. Тому бажано, щоб фахівці різних галузей, крім володіння рідною мовою, досконало володіли вмінням спілкуватися кількома іноземними мовами.

Інноваційні технології – це нововведення та зміни в педагогічному процесі, діяльності викладачів і учнів, а під час його реалізації повною мірою використовуються переважно інтерактивні методи [2, с. 238-246].

Інтерактивні методи називаються колективним мисленням, тобто є методами педагогічного впливу і складовою частиною навчання. Цей процес педагогічної співпраці має свої особливості, до яких належать:

- спонукання учня не бути байдужим на уроці, самостійно мислити, творити й шукати нове;
- забезпечення постійного інтересу учня до знань протягом навчального процесу;
- завжди спільна діяльність викладача та учня.

Інновація розвивається за рахунок використання науково-дослідницької діяльності, спрямованої на отримання нових наукових знань, відкриттів, винаходів тощо. Крім того, поява нововведень може бути результатом проектної роботи, під час якої виробляються інструментальні та технологічні знання, що відображають можливість практичних дій на основі наявних наукових теорій і концепцій [3, с. 18].

Фундаментальним положенням нового освітнього стандарту з іноземних мов є використання інформаційної культури учнів під час вивчення ними будь-якої іноземної мови. В умовах інформаційного розвитку сучасного суспільства та появи нових тенденцій у суспільному, соціальному, політичному, економічному та культурному житті нашої країни, викладач іноземної мови повинен бути справжнім професіоналом своєї справи, якому недостатньо лише відмінних знань з іноземної мови, педагогіки, психології та

методики викладання предмета. Саме сучасні інформаційні технології допомагають нам в освітньому педагогічному процесі, спрямованому на оволодіння практичними вміннями та навичками. Використання та застосування нових інформаційно-комунікативних технологій, а також Інтернет-ресурсів допомагають усім учасникам освітнього процесу реалізовувати свої як особистісно-індивідуальні, так і диференційовані підходи до навчання французької мови. При цьому при навчанні у макросередовищі завжди можливий індивідуальний підхід до учня, що враховує як індивідуальні особливості, так і його схильності та потреби [1, с. 65].

Комп'ютерні технології в сучасній системі навчання французької мови дають змогу викладачеві урізноманітнити не тільки стилі та прийоми навчання, а й допомагають поєднувати різні мовні знання, вміння та навички. Наприклад, під час освоєння навичок аудіювання, вважаємо за доцільне дати кожному, хто навчається, не тільки прослухати іншомовне мовлення, а й відтворити почуте у своїй інтерпретації або записати прослухане. Під час переходу до оволодіння навичкою говоріння на уроці французької мови завжди є можливість відтворити зв'язне монологічне або діалогічне висловлювання, використовуючи вивчену й засвоєну тематичну лексику та застосовуючи відомі мовленнєві зразки й граматичні явища, властиві іноземній мові [4, с. 53–64].

Для підвищення ефективності навчального процесу під час проведення мовних занять я використовую такі освітні технології з урахуванням вікових особливостей учня:

1) ігри дають змогу диференційовано підходити до учнів, залучати до роботи кожного з урахуванням його інтересів, схильностей, рівня мовної підготовки. Вправи ігрового типу збагачують новими враженнями, активізують словниковий запас, виконують розвивальну функцію, знімають втому. Вони можуть бути різноманітні за своїм призначенням, змістом, методами організації та проведенням. За їхньою допомогою можна розв'язати будь-яку одну проблему (покращити граматичні, лексичні навички тощо) або цілий комплекс завдань: сформувати мовленнєві навички, розвинути спостережливість, увагу, творчі здібності тощо.

Одні ігри виконуються учнями індивідуально, інші – колективно. Кожна вправа ігрового характеру потребує щонайменше 10-12 хвилин навчального часу. Індивідуальні та спокійні ігри можна проводити в будь-який час уроку, колективні ігри – бажано проводити наприкінці уроку, бо в них більш виражений елемент змагання, вони вимагають рухливості.

Використання рольових ігор дає широкі можливості для активізації навчального процесу. Відомо, що рольова гра являє собою умовне відтворення її учасниками реальної практичної діяльності людей, створює умови для реального спілкування. Рольова гра може використовуватися як на початковому, так і на просунутому етапі навчання. У ній завжди представлена ситуація, в якій зазначено умови виконання і завдання, яке необхідно вирішити.

2) технологія проектування. Ця технологія спрямована на розвиток активного самостійного мислення дитини та навчання її не тільки запам'ятовування та відтворення знань, а й уміння застосовувати їх на практиці. Важливо, щоб діти вчилися співпрацювати в процесі роботи над проектом, а навчання у співпраці прищеплює їм взаємодопомогу, формуються бажання і здатність до співпереживання, формуються творчі здібності та активність учнів. Використання даної технології дає змогу проводити всі можливі форми роботи: індивідуальну, групову, колективну. Виконання проектних завдань дає змогу учням побачити практичну користь від вивчення іноземної мови, наслідком чого є підвищення інтересу та мотивації до вивчення предмета. Навчання через активне включення учня в навчальний процес призводить до оволодіння мистецтвом спілкування. Значно активізується активність учнів на уроках і в позаурочний час. Навіть недостатньо мотивовані учні виявляють інтерес до мови під час виконання творчих завдань.

3) мультимедійні технології. Безперервний потік нової інформації, застосування комп'ютерних технологій практично в усіх галузях життя суспільства впливають на формування свідомості учнів і на сприйняття ними навколишнього світу. Тому сучасний урок вимагає від вчителя творчого пошуку, нових методів подання інформації. Використання мультимедійних технологій

якраз і допомагає підняти урок на якісно новий рівень, сприяє розвитку дослідницьких, аналітичних, творчих здібностей. Новітні інформаційні технології, електронні засоби навчального призначення дають можливість підвищити ефективність освітнього процесу. Уроки з використанням комп'ютера, проектора стають більш наочними і цікавими, а також дозволяють змінити саму технологію надання освітніх послуг. Електронні засоби навчального призначення забезпечують активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяють здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку обдарованості, формуванню знань, посилюють міжпредметні зв'язки. Все це дає можливість покращити якість знань.

Мультимедійний урок дає можливість комбінувати на одному занятті велику кількість цікавих завдань, залучаючи учнів до активної роботи. Завдяки мультимедійному супроводу вчитель може збагатити урок додатковим матеріалом, що неможливо під час роботи із звичайною шкільною дошкою.

З поширенням комп'ютерних технологій стрімко змінюються форми навчання. Особливо привабливими є нестандартні мультимедійні уроки. Це семінари, урок-екскурсія, урок-конференція, урок-презентація. Наприклад, на постійні основі я проводжу онлайн-конференції з носієм французької мови.

Процес вивчення будь-якої іноземної мови за допомогою сучасних технологій дає змогу індивідуально і самостійно працювати з іншомовним матеріалом. Інтернет створює унікальну можливість для тих, хто вивчає французьку мову, користуватися аутентичними матеріалами, можливість спілкування з носіями мови, тобто створюється природне і сприятливе середовище для освоєння цієї дисципліни. Використовуючи інформаційні ресурси, ми можемо ефективно розв'язувати дидактичні завдання з навчання іноземної мови: розвивати й удосконалювати навички говоріння, читання, аудіювання та письма [5, с. 118-129].

Наприкінці хотілося б зазначити, що сучасний педагог не може ефективно працювати без використання у своїй роботі сучасних педагогічних технологій, застосування яких є однією з основних умов підвищення якості освіти, зниження навантаження на учнів, більш ефективного використання навчального часу.

Список бібліографічних посилань

1. Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е. та ін. (2011). *Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції*. Київ: Ленвіт, 344 с.
2. Оліїник, О.В. (2014). Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для учнів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження*, вип. 38, с. 238–246.
3. Остапчук, О. Є. (2003). Інноваційні процеси в освіті: пошук істини триває. *Педагогічних інновацій підручник для директора*, 4, с. 3–8.
4. Сафіулін, В. І. Даниленко, Л. І. та аламарчук, В. Ф. (ред.). (2004). *Інноваційний пошук нових технологій навчання. Інноваційні пошуки в сучасній освіті*. Київ: Логос, с. 53–64.
5. Боряк, Н. (2018). Метод опозицій у викладанні граматики французької мови учням вищих навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8, с. 118–129.

Тарасова О. В.

ЗАВДАННЯ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: МАЙСТЕРНІСТЬ ПРАЦЮВАТИ ОНЛАЙН

Коли дистанційне навчання лише впроваджувалося, воно було спрямоване на оптимізацію навчальних процесів за допомогою більш активного використання інформаційно-комп'ютерних технологій. Мотивація до використання нових форм та методів роботи була позитивною з огляду на ті нові можливості для інтерактивних елементів у заняттях, які вдавалося впроваджувати. На сьогодні обставини змінилися. Спочатку пандемія COVID-19, а тепер і повномасштабна війна роблять уроки онлайн не просто сучасною альтернативою традиційним формам взаємодії чи креативним вибором вчителя, а вимушеною необхідністю. Проте, українські вчителі вже мають достатньо досвіду для того, аби навіть у таких стресових умовах проводити уроки у дистанційному форматі якісно.

Перед вчителями стоїть серйозне завдання сприяти розвитку комунікативної компетенції учнів, яка знадобиться їм не колись

у віддаленому майбутньому, а вже сьогодні. Інтерес до нашої держави зростає у світі, а діти все більше усвідомлюють те, що вони теж можуть представляти її – хай навіть на рівні власних блогів та спілкування з однолітками з інших країн, але для цього неодмінно потрібно знати англійську як мову міжнародної комунікації.

Англійська – не єдиний приклад. Вивчення німецької та інших іноземних мов теж актуалізується, з огляду на те, що декілька мільйонів українців виїхали до інших країн світу. Це означає, що зараз педагогу навіть не потрібно додатково мотивувати учнів, пояснюючи важливість іноземних мов. Необхідність їх знання показує сам контекст сучасного життя та інтеграції українців у міжнародну комунікацію.

Виконання навчальної програми у дистанційному та змішаному форматах може бути як у синхронному, так і в асинхронному режимі. Попри те, що під час пандемії навчання теж було дистанційним, на сьогодні значно більше зовнішніх організаційних факторів впливає на навчальний процес. Серед них:

- формати навчання, визначені військово-цивільною адміністрацією;
- наявність електроенергії та мережі;
- технічні можливості усіх учасників навчального процесу.

Вчителі почали більш активно користуватися ресурсом «Всеукраїнська школа онлайн», оскільки там можна знайти уроки у форматі відео, тестові завдання, конспекти. А кабінет вчителя дав можливість організувати віртуальні класи та відслідковувати успішність учнів, отримуючи зворотній зв'язок.

Коли йдеться про взаємодію з учнями старших класів, вони вже мають достатні когнітивні здібності, аби міркувати на тему війни в країні та її впливу на життя. Проблемою навчальних матеріалів є те, що вони не відображають специфіку життя у нинішній період, а діти мають потребу рефлексувати про це. Тому завданням вчителя стає підбір та створення власних дидактичних матеріалів, які суголосні тому, що є актуальним для учнів. Приміром, темами для монологічного та діалогічного спілкування під час дистанційних занять можуть бути:

- особиста історія вчителя чи учня;
- тематика, пов'язана з власною волонтерською діяльністю або волонтерами, які надихають;

- історія про службу в ЗСУ відомих українських діячів науки, культури, мистецтва;
- питання, пов'язані з особистою безпекою (наприклад, як складати тривожну валізу);
- теми щодо майбутнього України після перемоги.

Важливо, аби вчитель познайомив учнів з лексику, пов'язаною з нинішньою ситуацією (наприклад, словами «війна», «вторгнення», «військова агресія», «оборона», «міжнародна допомога» тощо), саме іноземною мовою.

Під час викладання іноземної мови в умовах сьогодення варто поєднувати різні підходи:

- Компетентнісний підхід. Він зосереджений не на оцінці, а на знаннях та навичках, які отримає дитина. Приміром, вона може завести особистий блог англійською чи німецькою та розповідати одноліткам з інших країн про своє життя зараз. Або ж – планувати відпочинок у більш безпечному середовищі за кордоном, де зможе вільно спілкуватися з іноземцями. В рамках цього підходу вчитель робить акцент на опанування дітьми новою лексику.

- Інтегративний підхід. Тут іноземна мова розглядається у комплексі з іншими дисциплінами – наприклад, історією. Цікавим завданням буде пошук невідомих фактів з історії іншої країни, яка подобається, та переказ їх іноземною мовою.

- Особистісно-орієнтований. Такий підхід ґрунтується на апелюванні до особистого досвіду дитини та його використанні під час навчання.

Поєднання компетентнісного, інтегративного та особистісно-орієнтованого підходу дає можливість урізноманітнити викладання іноземної мови та мотивувати учнів до навчання навіть тоді, коли зовнішні обставини знижують цю мотивацію.

Торкаючись методологічних питань щодо типів занять, то, на наш погляд, для більш ефективного розвитку в учнів комунікативних навичок варто використовувати різні їх типи, аби краще утримувати високий рівень зацікавленості та сприяти тому, щоб діти хотіли щоразу відвідувати дистанційні уроки з іноземної мови.

Коли вчитель вносить у викладання іноземної мови більше креативності, він автоматично робить вибір на користь цілого ряду переваг:

- Підвищення мотивації школярів до навчання. Коли діти

розглядають теми, які їм цікаві, вони значно краще усвідомлюють те, як ці теми стосуються безпосереднього контексту їх життя.

- Розвиток креативного мислення. Візьмемо до прикладу проведення заняття у форматі уроку-казки. Коли діти разом беруть участь у складанні казкового сюжету, вони вчаться не лише розвивати власне творче мислення, а й робити це у взаємодії з іншими, що також зміцнює навичку до кооперації, емпатію, вміння слухати.

- Заохочення до власної пошукової активності та вміння знаходити потрібну релевантну інформацію. Прикладом ситуації, яка сприяє реалізації цієї мети, можна назвати домашнє завдання, де вчитель рекомендує дітям знайти інформацію про когось з відомих світових знаменитостей, що підтримують Україну, та на уроці розповісти іноземною мовою про діяльність такої людини. Коли школярі у якості домашнього завдання шукають та аналізують ту інформацію, яка відповідає реальній сфері їхніх зацікавлень, це сприяє тому, щоб процес оволодіння знаннями відбувався в атмосфері максимальної емоційної включеності, що в кінцевому рахунку допомагає краще засвоїти знання.

Отож, дуже важливо на уроках апелювати до того реального контексту, в якому живуть учні. Саме тому ми приділяємо таку велику увагу морально-психологічному аспекту взаємодії вчителя та дітей.

Науковці виділяють декілька складників змісту навчання лексики:

- лінгвістичний;
- психологічний;
- методологічний [1].

Коли мова йде про лінгвістичний компонент, то мається на увазі опанування певним лексичним мінімумом та подолання труднощів, котрі можуть виникати при засвоєнні певного типу лексики. Також у цьому сенсі важлива тематика, обрана педагогом, аби в учнів розвивалися навички читання й усного мовлення.

Щодо методологічного компоненту, то тут важливо згадати ті знання й уміння, які сприятимуть тому, аби учні могли ефективно виконувати необхідні завдання. А психологічний компонент відображає те, як особливості психіки дитини впливають на формування в неї лексичних вмінь та навичок.

На наш погляд, існує об'єктивна потреба в тому, щоб розглядати не лише індивідуальний психологічний компонент змісту навчання лексики, а й приділяти увагу загальному психологічному аспекту в процесі навчання, коли психіка дітей у фоновому режимі перебуває під впливом одних і тих самих факторів. Йдеться про такі чинники, як:

- колективна психологічна травма, зумовлена воєнним станом, бойовими діями та повітряними тривогами;
- зниження концентрації уваги та погіршення пам'яті, яке під впливом зазначених явищ спостерігається в учнів достатньо часто;
- емоційне виснаження дітей, пов'язане з впливом війни конкретно на них та їхню родину (хтось з рідних у ЗСУ, власний переїзд у більш безпечне місце або переїзд друзів).

Кожен з цих чинників впливає на дітей, їхню працездатність та мотивацію. Тому в таких умовах вчитель не може будувати свою роботу так, ніби нічого не відбувається. Майстерність педагога працювати онлайн виявляється, у тому числі, в його вмінні мотивувати дітей вивчати іноземну мову. Коли вчитель апелює не до перспектив віддаленого майбутнього, яке в умовах періодичної небезпеки може видаватися ще більш далеким, а до перспектив застосування іноземної мови вже сьогодні, це підбадьорює учнів та наділяє вивчення мови персонально значимим для них сенсом.

Коли йдеться про комунікативну компетенцію, вагомо пам'ятати, що під нею мається на увазі. Доречною буде дефініція про здатність та готовність до здійснення іншомовного міжособистісного та міжкультурного спілкування з носіями мови, для якого потрібно реально володіти іноземною мовою на практиці [2, с. 207]. Дійсно, учні мають розуміти те, що знання й навички, які вони здобувають, знадобляться їм у практичній площині та відкриють нові горизонти.

На сьогодні багато українців залишили свої домівки у зв'язку з війною. Значна частина навіть після перемоги залишиться там, де облаштувала нове життя. А значить – діти, які підтримують стосунки з ровесниками та збережуть свою дружбу, будуть подорожувати, відвідувати одне одного. Аби мандрівки в інші країни були комфортними, варто знати іноземні мови. Тут слід

згадати і про лексичну компетенцію, яка передбачає вміння визначати правильне контекстуальне значення слова, порівнюючи його значення у двох мовах. Набути таких навичок допоможуть, у тому числі, й шкільні уроки. Головне – аби педагог грамотно доніс їх важливість до дітей.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити те, що нинішні обставини формують свої вимоги до майстерності вчителів іноземної мови. На сьогодні мало того, аби просто якісно викласти матеріал. На наш погляд, реальна майстерність педагога полягає у тому, аби:

- розуміти довколишні обставини та зі свого боку робити усе необхідне, аби заняття були цікавими, насиченими та допомагали відволікатися від перманентного стресу;
- зіставляти рівень вимог із об'єктивним станом дітей та умовами, в яких вони навчаються, аби рівень запиту від вчителя до учнів щодо якості та швидкості оволодіння знаннями був реалістичним;
- дбати про мотиваційний компонент та наголошувати на тому, наскільки важливим є знання іноземної мови вже, а не у віддаленій часовій перспективі;
- приділяти увагу темам, які є актуальними для дітей та відображають спектр їх зацікавлень, переживань і тривог, органічно інтегруючи ці теми в урок іноземної мови.

Не лише мирний та сприятливий час є приводом для того, аби вчитель іноземної мови виявляв свою фахову майстерність. Нинішні умови теж дають педагогу достатньо можливостей бути на своєму місці та власним професіоналізмом і стійкістю підтримувати дітей та батьків.

Список бібліографічних посилань

1. Карпенко, М. М. (2014). Розвиток дистанційного навчання як відповідь на сучасні виклики для України. *Стратегічні пріоритети*. вип. 4 (33), с. 2–4.
2. Баркасі, В. В., Баркасі, С. Б. (2015). Використання змішаної форми навчання у викладанні іноземних мов у ВНЗ. *Молодий вчений*. вип. 2(6), с. 207–210.

Циганок О. І.

НАПРЯМИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

Мова – це важливий засіб міжкультурного спілкування, за допомогою якої людина пізнає культуру світу, залучається до цінностей, створених іншими народами, а також вона є ключем до відкриття унікальності і своєрідності та власної самобутності.

Основною метою навчання є формування комунікативної компетентності, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур.

Комунікативною компетентністю вважається здатність особистості застосовувати у конкретному виді спілкування знання мови, засоби взаємодії з людьми, що оточують її та перебувають на відстані, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями.

Важливими складовими комунікативної компетентності є володіння мовою, уміння вступати в комунікацію, вести бесіду, доводити свою точку зору. Неодмінною складовою виступає розвиток навичок культури спілкування, а саме: уміння слухати, підтримувати розмову, завершувати діалог. Комунікативність передбачає мовленнєву спрямованість навчального процесу, що полягає не лише в тому, що переслідується мовленнєва практична мета, а і в тому, що шлях до мети- це практичне використання мови.

Комунікація використовується як засіб зв'язку, для взаємодії, обміну інформацією та спілкування. В свою чергу комунікативні навички вважаються одними з найважливіших м'яких навичок. М'які навички – це здібності, пов'язані з тим, як ви працюєте та взаємодієте з іншими людьми.

Головна ідея комунікативного підходу полягає в тому, що учні повинні не тільки здобувати знання, а й розвивати навички на вміння використаних мовних форм для реальних комунікативних цілей. В центрі учбового процесу перебуває особиста діяльність учнів.

На уроці не повинен розмовляти тільки вчитель, тому потрібно забезпечувати баланс між тривалістю мовлення учителя та учнів, тому дуже важливою є парна і групова робота на уроках.

Розглядаються декілька порад з чого повинні складатись матеріали з комунікативної граматики, а саме:

- стимулювання реальної комунікації в природних ситуаціях;
- використання різноманітних видів спілкування (робота в парах, групах);
- збирання і обробка даних учнями;
- структури, схеми, які складаються з реальної інформації.

Цікавими є поради з приводу того, чого слід уникати під час вивчення комунікативної граматики, а саме :

- відсутності реального у виконанні вправ та завдань (доречно застосовувати ситуативні діалоги, дискусії, обговорення);
- великої кількості поодиноких речень не пов'язаних між собою контекстуально;
- вимог неприродних відповідей та поведінки, зосередження уваги на помилках, використання методів механічного засвоєння матеріалу замість творчих видів діяльності.

Якщо велику увагу приділяти лише формі, а не змісту, в учнів можуть виникнути труднощі із спілкуванням, тобто може виникнути ситуація: все знаю, а сказати не можу.

Також необхідно брати до уваги особливості кожного етапу навчання, а саме початкової, основної та старшої школи, які в свою чергу характеризуються не тільки різною тематикою і обсягом навчального матеріалу, а й різноманітними формами, методами та видами навчальної діяльності, які відповідають рівню розвитку учнів, їхнього досвіду та інтересів. Тому вчителю необхідно враховувати це у плануванні цілей та завдань на кожному етапі навчання.

Іншими словами, оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування. У зв'язку з цим навчальна діяльність учнів організується таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом для вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей та намірів спілкування.

Для того, щоб учні уміли зв'язно висловлюватися в типових ситуаціях основних сфер спілкування, вони повинні навчитися:

- комбінувати мовленнєві зразки згідно з комунікативним наміром;

- передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення:

- а) близько дотексту; б) своїми словами; в) зі скороченням; г) з розширенням;

- зв'язно висловлюватися при варіюванні опор:

- а) дається зміст і частково мовна форма, б) дається мовна форма; в) дається лише зміст;

- висловлюватися на основі комбінування декількох джерел інформації: з опорою на зразок, або без опори на зразок;

- висловлювати свою думку та своє ставлення до предмета мовлення;

- описувати картину (серію картин, фільм тощо);

- переказувати різними способами сприйнятий на слух чи прочитаний текст;

- робити повідомлення чи розповідь за темою, комбінуючи матеріал всередині одного чи декількох джерел інформації;

- звернутися до лексичного перифразу або за допомогою до співрозмовника у випадку незнання слова.

Але зрозуміло, що учня треба не тільки спонукати до говоріння, а ще й створити такі умови, щоб учень не побоювався висловлюватися. Тут доречно використати метод створення ситуації успіху. Для того щоб подолати мовний бар'єр, на своїх уроках вчитель повинен намагатися сам говорити більше іноземною мовою, вимагаючи учнів робити те саме. Тому дуже важливим на уроках для подолання мовного бар'єру є створення умов, коли учень не боїться зробити помилку. На моє переконання, лише за таких умов на уроках панує атмосфера співпраці та колективної творчості. Це і є суттю інтерактивного навчання, при якому навчальний процес відбувається за умов постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, щонавчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів; це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними

суб'єктами навчання. Розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.[1] Це в свою чергу веде до формування навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, навичок взаємодії та дає змогу для вчителя стати лідером колективу.

Будь який навчальний процес являє собою процес спілкування, що відбувається у формі спілкування учителя та учнів, а також спілкування один з одним.

Як відомо, учні починають уміти користуватися мовою, коли їхня увага зосереджується на передачі та отриманні автентичних послань, тобто послань, що являють собою цікаву інформацію, як для того, хто говорить, так і для того, хто слухає в ситуації, що є важливою для обох. Це і є інтерактивність, (як казав Велс), обмін є основною одиницею розмови. Лінгвістична інтерактивність є спільною діяльністю, що включає в себе «установлення трикутника відносин між відправником, одержувачем і ситуативним контекстом» [2], де спілкування може бути усним та письмовим.

Давайте розглянемо у чому полягає діяльність вчителя. Одними з основних задач є;

- надання аргументованих відповідей;
- використання діалогічних методів;
- організація дискусій;
- вчити правильно ставити питання, відповідати на них;
- пропонувати письмові роботи (листи, твори);
- вчити учнів захисту підготовлених проєктів.

В свою чергу діяльність учня полягає у наступному:

- висловлювати власну думку;
- вміти довести свою точку зору;
- написання та захист проєктів, презентацій;
- ставити запитання до учнів та вчителя;
- відповідати на запитання учнів та вчителя;
- вміти знайти помилки;
- дотримуватися культури спілкування.

Особливе місце у розвитку комунікативної компетентності особистості відіграє використання проєктних технологій, оскільки це має вплив на успішність порозуміння між людьми, уміння спілкуватися і налагоджувати стосунки.

Необхідною складовою формування комунікативної компетентності в учнів є навчання на автентичних, тобто оригінальних чи близьких до них матеріалах. Звичайно, для цієї ролі підійдуть англomовні книжки, періодичні видання, відеоролики та ін. Для отримання цих матеріалів незамінною стала всесвітня мережа Інтернет, яка дає доступ до перелічених матеріалів та дозволяє зануритися в іншомовне середовище.

Важливою складовою уроків з розвитку комунікативних навичок є парна та групова робота.

Застосовую і різні види ігор для вивчення нового матеріалу, і для контролю знань, і для розвитку навичок говоріння. Для учнів старших класів вважаю доцільним використовувати такі рольові ігри: “In the Supermarket”, “Weather Reporter”, “Tourist information”, “At the Airport”, “An Interview” та граматичні ігри. Такий різновид ігор сприяє поглибленню інтересу до вивчення іноземної мови, розвиває в них навички спілкування, розширює словниковий запас та лінгвістичну ерудицію.

Дуже корисним та цікавим для учнів є участь у створенні проєктів, презентацій за темами, що вивчаються наприклад: “The unusual houses”, “The school of my dream”, “My favourite style”, “The greatest artists”, “The world's cuisine”, “Leisure time”. Також діти проявили дуже велику зацікавленість у підготовці та презентації таких проєктів: “My favourite computer game” “Моя улюблена комп'ютерна гра”, “Museums and art galleries”, “ My favourite singer”.

У процесі представлення проєктів учні розвивають навички говоріння (монологічного та діалогічного мовлення), застосовують опрацьований раніше лексичний та граматичний матеріал на практиці. Як правило, такі проєкти супроводжуються обговоренням, у ході якого учні ставлять запитання англійською мовою і отримують відповіді.

Навчаючи учнів іноземній мові, ми вчимо їх спілкуватися цією мовою. Тому сам процес навчання необхідно організувати так, щоб воно було подібне процесу природної комунікації.

Деякі корисні посилання якими я користуюсь у своїй роботі:

Learn English –British Council- практика для покращення мовленнєвих навичок за допомогою інтерактивних відео-уроків

Worksheets PDF-English- free Short stories for kids

На допомогу вчителю англійської мови

Practice English

English Everywhere

Have Fun With English

Все для вчителя англійської та німецької мови

English Literature

Quizlet

Wordwall.net

[https://www.fluentu.com/blog/english/games-to-learn-english/
#toc_20](https://www.fluentu.com/blog/english/games-to-learn-english/#toc_20)

Безумовним та корисним ресурсом для формування навичок спілкування є долучення дітей до різноманітних ігор. Пропоную розглянути декілька ігор з великої кількості можливих на різних платформах, які на мою думку є дуже корисними та практичними.

У грі “Доведи це” учням дається 10 речень у кожному з яких є помилка, а задача знайти 10 помилок та виправити їх. Вони можуть бути граматичні, на правопис чи пунктуацію, або на помилки у написанні слів з великої літери. Такі речення може заздалегідь підготувати сам вчитель, згідно до теми уроку або використати інтерактивну гру “Proof it” за посиланням.

З метою формування у учнів комунікативних навичок на уроці англійської мови можна провести гру: “20 Questions”, яка підходить для всіх рівнів і для роботи в групі з метою опрацювання навичок задавати запитання. Правила гри: один гравець загадує слово, а інші по черзі задають питання “yes” or “no”, щоб визначити що за слово вони задумали. Для того, щоб спростити гру можна дати ліміт для загадуваних слів до таких категорій як кольори, країни та ін. Це дуже весела гра, яка допоможе відпрацювати словниковий запас та вміння формувати запитання.

Також, коли є час та можливість для закріплення матеріалу можна провести гру, коли кожен учень складає три речення за граматичною темою, яку ми зараз вивчаємо на уроці, але одне речення не є правдивим, задача інших гравців визначити це невірне за правдивістю речення та пояснити своє припущення.

Можна пограти у гру, яка поєднує декілька в одній. Вона дає можливість відпрацювати навички письма. читання та навичок спілкування.

Для цього нам потрібна велика група гравців. Спочатку всі пишуть 3 простих слова на англійській. Далі вчитель обирає слово і дає його члену одній команді, щоб вони могли його вгадати, у нашому випадку з надісланих вчителю в особисті повідомлення.

Гра складається з 3 раундів. У першому раунді гравці по черзі намагаються описати слово своїй команді, яке вони мають вгадати через хвилину. Раунд закінчується. У наступному раунді член команди показує жестами слово, щоб члени команди могли його вгадати. У фінальному раунді можна використати одне слово, щоб команда могла вгадати загадане слово.

Для середнього чи продвинутого мовного рівня можна запропонувати гру Free rise. Це ще один варіант гри у стилі квесту, який допоможе покращити лексичні навички. Гравцям треба знайти ближчий за значенням варіант до слова з чотирьох запропонованих синонімів. Початок ігри простий, але існує 60 рівнів і з кожним рівнем просування гра стає складнішою. Ця гра відрізняється від інших тим, що за кожну правильну відповідь на питання гри компанія донатить на придбання рису для сімей, які це потребують. Тобто чим більше граєш, тим більше допомагаєш.

Одною з ефективних форм роботи є метод дискусії. Кожен вчитель підбирає форму використання дискусії під рівень своїх учнів та теми, яка планується для активного обговорення. Якщо ж говорити про початкову стадію впровадження дискусійного методу під час вивчення іноземної мови, то варто починати від найпростішого варіанту – обговорення протягом короткого часу певної проблеми у групах з кількох осіб, потім – у складі всієї групи. Наприклад, В. Ягупов пропонує такий варіант: спочатку проблема вивчається індивідуально, готуються запитання; створюються пари для обговорення, які надалі об'єднуються в малі групи, де вже триває розгляд. Наприкінці – результати обговорень аналізуються у процесі загальної групової у процесі загальної групової дискусії [3].

Отже, розвиток навичок спілкування залежить від багатьох вищезгаданих факторів, від знань і умінь вчителя, його творчого підходу і майстерності, індивідуальних особливостей, мовленнєвої лінії, з якою систематичністю він звертається до пошуку нових підходів. Таким чином використання інтерактивних форм роботи під час вивчення іноземної мови стає чудовим інструментом для

вдосконалення мовленнєвих навичок учнів, для розвитку їх креативності та підвищення соціальної адаптації.

Список бібліографічних посилань

1. Ніколаєва, С. Ю. (ред.). (2002). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. 2-ге вид., допов. Київ: Ленвіт, 328 с.

2. Тульнова, О.В. (2020). Використання комунікативного методу навчання іноземного говоріння на практиці. *Англійська мова та література*, вип. 7, с. 2–4.

3. Ягупов, В.В. (2002). *Педагогіка*. Київ: Либідь, с. 736.

Зміст

Секція I. Інноваційна складова української школи в сучасних умовах	11
<i>Бельчікова Л. Я.</i> Використання традиційних та інноваційних методів візуалізації під час дистанційного навчання як ефективна технологія формування образного мислення	11
<i>Бондар Т. І.</i> Місія школи сучасності	17
<i>Галака В. І.</i> Віртуальна реальність в освіті: нові можливості для навчання	22
<i>Гончаренко В. М.</i> Що є основа навчального процесу?	28
<i>Іванов В. Л.</i> Підготовка майбутніх педагогів до реалізації ігрової технології на уроках історії	33
<i>Колісниченко Ж. О.</i> Мотивація до занять фізичною культурою – як основа сучасної освіти	37
<i>Лимаренко В. А.</i> Взаємодія вчителя й батьків в умовах дистанційного навчання	41
<i>Николаєва С. В.</i> Викладання фізичної культури в сучасній загальноосвітній школі: стан та шляхи формування	44
<i>Овчаренко К. В.</i> Взаємодія сучасної школи та закладу вищої освіти для створення конкурентоздатної особистості	49
<i>Радченко І. В.</i> Особливості навчання математики в сучасних реаліях ...	52
<i>Снурніков І. С.</i> Феномен «задньої парти» у навчанні наживо та дистанційно: шляхи залучення в освітній процес	57
Секція II. Формування мікросередовища початкової школи в умовах трансформації макросередовища навчального закладу	63
<i>Шилкунова З. І.</i> Культурно-освітнє середовище «НУА» як фактор зниження стресу суб'єктів освітнього процесу під час війни	63
<i>Венгрин А. В.</i> Передумови та шляхи формування мікроколективів в шкільному середовищі	67
<i>Литовченко А. В.</i> Комунікація в макросередовищі сучасної школи	71
<i>Назаренко А. А.</i> Формування мікросередовища початкової школи в сучасних умовах	73
<i>Хвалюк І. І.</i> Школа і сім'я: новий формат співпраці	77
Секція III. Нові тенденції у викладанні іноземних мов у школі	82
<i>Батманова С. М., Зобова Г. М.</i> Співробітництво школи й університету як фактор реалізації наукового і творчого потенціалу особистості	82

<i>Агеєнко Л. М.</i> Критичне мислення як засіб для розвитку особистості в умовах сучасного світу	87
<i>Ануфрієва І. Л.</i> Інноваційні технології навчання французькій мові в макросередовищі сучасного навчального закладу	95
<i>Тарасова О. В.</i> Завдання вчителя іноземної мови в умовах сьогодення: майстерність працювати онлайн	99
<i>Циганок О. І.</i> Напрями роботи вчителя англійської мови у процесі формування комунікативних навичок	105

Наукове видання

День науки в НУА

**МІКРОКОЛЕКТИВИ
В МАКРОСЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ:
СТАН ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ**

**ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
XXX НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ**

8 квітня 2023 року

Матеріали подано в авторській редакції

Відповідальна за випуск *О. В. Тарасова*
Комп'ютерна верстка *І. С. Кордюк*

Підписано до друку 03.04.2023. Формат 60×84\8
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 6,74. Обл.-вид. арк. 5,24.
Тираж 300 пр.

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002

Надруковано у видавництві
Народної української академії.

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27

www.nua.kharkov.ua

e-mail:

rector.hgu.nua@ukr.net

rector@nua.kharkov.ua

prikomnua2@ukr.net